

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta
Ústav historických věd

Barbora Svobodová

**Každodennost šlechtice na přelomu 19. a 20. století.
Příklad barona Francise Parishe**

Bakalářská práce

Pardubice 2015

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Zbyněk Vydra, Ph.D.

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Svobodová**
Osobní číslo: **H11133**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **Každodennost šlechtice na přelomu 19. a 20. Století. Příklad barona Francise Parishe**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka v bakalářské práci tematicky zpracuje každodenní život rakouského šlechtice, barona Francise Richarda Parishe, a zasadí ho do širšího kontextu každodenního života středoevropských šlechtických elit na přelomu 19. a 20. století. Základním pramenem budou Parishovy nepublikované deníky, další prameny osobní povahy z rodinného archivu Parishů v SOA Zámek a odborná literatura.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv.č.159, karton č.15, Deníky Francise Richarda Parishe SOA Zámorsk, inv.č. 38, karton č.4, Deníky a písemnosti z cesty do Afriky 1902-1903 BEZECNÝ, Zdeněk. Karel V. ze Schwarzenberku (Životní styl šlechtice přelomu 19. a 20. století), Opera historica 4, 1995, s. 281-295. BEZECNÝ, Zdeněk. Životní styl šlechty v druhé polovině devatenáctého století a na počátku dvacátého století. Doktorská práce Masarykovy univerzity v Brně. Brno, 2002. MAŠEK, Petr. Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích. 2., rozš. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. 330 s. ISBN 80-204-0760-X. SLABÁKOVÁ, Radmila. Rodinné strategie šlechty: Mensdorffové-Pouilly v 19. století. Vyd. 1. Praha: Argo, 2007. 435 s. ISBN 978-80-7203-859-6. ŽUPANIČ, Jan. Nová šlechta rakouského císařství. Vyd. 1. Praha: Agentura Pankrác, 2006. 452 s. ISBN 80-86781-08-9.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Zbyněk Vydra, Ph.D.**
Ústav historických věd

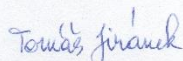
Datum zadání bakalářské práce: **30. srpna 2012**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2014**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 20. ledna 2014

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/ 2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 3. 2015

Barbora Svobodová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Zbyňku Vydrovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc a cenné rady, které mi pomohly k vytvoření bakalářské práce. Dále děkuji svým kamarádům za pomoc, rady, poznatky a podporu, kterou mi všichni ochotně poskytli. Na závěr děkuji své rodině, která se mnou měla trpělivost po celou dobu mých studií a velké poděkování patří mé babičce, která mi poskytla svůj počítač v době nejvyšší nouze a jako jediná byla ochotna si celou práci přečíst.

Anotace

Práce je zaměřená na každodenní život šlechtice na přelomu 19. a 20. století. Hlavní postavou je Francis Richard von Parish (1870 – 1903), jehož deníky se zachovaly v SOA Zámorsk. Deníky z let 1894 – 1903 jsou psány ručně a v německém jazyce. V práci jsou zaznamenány základní činnosti a aktivity šlechtice na přelomu století. Velká část práce je věnovaná cestování Francise Parische po Rwandě v rámci jeho vojenské služby. Je zde přiblížena i situace Německé východní Afriky, pod kterou Rwanda v té době patřila.

Klíčová slova

Každodennost, každodenní život, Parish von Senftenberg, cestování, Rwanda, deníky, Francis Richard Parish

Title

Everyday life of the nobleman on the edge of the 19th century. The case of baron Francis Parish

Annotation

This work focuses on a daily life of a nobleman at the turn of the 19th century. The main character is Francis Richard von Parish (1870 – 1903), whose diaries were preserved in the State Regional Archives in Zámorsk. The diaries from 1894 – 1903 are written by hand and in German. This work records basic actions and activities of a nobleman at the turn of the century. Its major part deals with Francis Parish's travels through Rwanda during his military service. It also introduces the situation of the German East Africa, within which Rwanda fell at that time.

Keywords

Dailiness, everyday life, Parish von Senftenberg, travelling, Rwanda, diaries, Francis Richard Parish

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Parish von Senftenberg.....	11
2.1	Historie rodiny Parishů	11
2.2	Rodová panství v Čechách.....	20
2.3	Bratři Oscar a Francis Richard Parishové.....	24
2.3.1	Oscar Parish von Senftenberg	24
2.3.2	Francis Richard Parish von Senftenberg	26
3	Deník jako důležitý pramen	27
4	Každodenní život šlechtičky na přelomu 19. a 20. století.....	30
4.1	Vztahy s příbuznými	31
4.2	Společenský život	33
4.3	Festivity	35
4.4	Volný čas	38
4.5	Život v armádě	41
4.6	Cestování	43
5	Cestování po Africe.....	46
5.1	Německá východní Afrika	47
5.2	Situace Ruandi - Urundi okolo roku 1900.....	49
5.3	Čeští cestovatelé v Africe	52
5.4	Pohled na Rwandu očima Francise Richarda Parishe.....	54
6	Smrt Francise Richarda Parishe	58
7	Závěr.....	59
8	Summary	61
9	Prameny a literatura	63
9.1	Seznam použitých pramenů	63
9.2	Seznam použité literatury	64

10	Příloha.....	67
10.1	Seznam obrazové přílohy.....	67
10.2	Obrazová příloha.....	69

1 Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma o každodennosti šlechtice na přelomu 19. a 20. století. Hlavní část práce je vytvořená na základě archivního materiálu ze Státního oblastního archivu Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů.¹

Úvodní část nastiňuje historii rodiny Parishů. Kapitola je vytvořená na základě článků Milana Bubna, Jana Županiče, Jiřího Mergance a Marie Otavové. Bohužel více materiálů o této téměř neznámé rodině není, proto jsem se také snažila o shrnutí historie celého rodu, tudíž je kapitola obsáhlejší. V roce 2003 byla zpracována bakalářská práce *Parishové von Senftenberg 1815 – 2003* od slečny Moniky Šaríkové, která částečně zaplňuje mezery v daném tématu. Tato práce je uložena v Univerzitní knihovně Pardubice. I přesto, že se rod Parishů stal českým rodem až v roce 1815, nelze jej opomíjet. Zasloužili se o rozkvet východních Čech, zastávali funkce v oblasti vídeňské politiky a také podepsali v letech 1938 a 1939 prohlášení, kde slíbili věrnost českému státu. Nesmíme také zapomenout na protinacistický odboj, kterého se rodina během 2. světové války účastnila.

V další kapitole *Deník jako důležitý pramen* se věnuji všeobecné charakteristice deníků, které jsou základním pramenem práce. Je snadné si uvědomit, že deník je často jedním z nejdůležitějších historických pramenů a je důležitý ke sledování několika zajímavých oblastí, jako je např. „naše“ každodennost daného člověka, jak vypadala doba, ve které člověk žil nebo myšlení tehdejších lidí. Do kapitoly jsem zařadila také charakteristiku deníků Francise Richarda Parishe, proto není potřeba se zde jimi zabývat příliš podrobně. Zachované prameny jsou z let 1894 – 1903, kdy se zachovala časová posloupnost, tudíž je téměř jasné, že žádný deník nechybí. Přesná data deníků jsou zaznamenány v tabulce na konci této kapitoly pro usnadnění orientace a případné budoucí badatele.

Základní kamenem práce je kapitola *Každodenní život šlechtice na přelomu 19. a 20. století*, ve které se pokusíme vysledovat na základě deníkových záznamů návyky, rituály a reakce na neobvyklé situace v životě šlechtice. Pokusíme se zde načrtnout vztahy s rodinou,

¹ Inventář fondu – Rodinný archiv Parishů, 1770 – 1948 (1960) – je digitalizován a volně přístupný na internetových stránkách SOA Zámorsk. Číslo archivní pomůcky: 8909, evidenční číslo NAD: 277. [cit. 23. 3. 2015].

Dostupné z: <http://vychodoceskearchivy.cz/zamorsk/files/2014/07/8909_Rodinn%C3%BD-archiv-Parish%C5%AF-%C5%BDamberg-1770-1948-1960_NAD_277.pdf>.

společenské akce, kterých se Francis zúčastňoval, a se pokusíme nastínit, jak probíhalo cestování, které se v té době těšilo velkému rozmachu. Jeho cestování je důležité rozdělit do dvou odlišných částí. Cesty po Evropě řadíme do kategorie novodobého turismu. Na druhé straně stojí jeho cestování po africkém kontinentě, které je zařazeno do dalších kapitol. Nesmíme opomíjet skutečnost, že život Francise Parishe byl z části velice specifický a charakteristika jeho každodennosti není tak zcela totožná s ostatními šlechtici. Ne každý měl to štěstí a možnost v době na konci 19. století navštívit Afriku. Kapitulu rozdělujeme do několika podkapitol, abychom se lépe orientovali v textu.

Předposlední kapitola *Cestování po Africe* se věnuje zmíněným Francisovým cestám, které prováděl v rámci své vojenské služby na tomto, v té době neprobádaném, kontinentě. Nejprve je čtenář uveden do částečné historie Německé východní Afriky, ve které Francis sloužil, která je důležitá pro zařazení událostí do kontextu doby. Tuto kapitolu nám pomohla vytvořit kniha známého specialisty na africké země, Jana Klímy, *Pod německou vlajkou: Příběh jedné koloniální říše*. Poté se další kapitola specializuje ještě hlouběji do dějin, přímo na jednotlivé státy Rwandy a Burundi v době Francisovi návštěvy, z důvodu dvou cest podniknutých právě zde. Cesty nám pomohl nastínit zachovalý cestopis *Zwei Reisen durch Rwanda*, který vznikl díky jeho bratru Oscarovi a byl sepsán na psacím stroji německým jazykem. Uložen je společně s deníky ve stejném fondu Rodinný archiv Parishů v SOA Zámorsk. Díky němu je dodnes známo, jak na Francise Richarda Parishe působila v té době ještě téměř neprobádaná Rwanda, a proto je této důležité skutečnosti věnovaná celá vcelku obsáhlá kapitola. Jak byla Afrika vnímána na přelomu 19. a 20. století, se zde pokusíme čtenáři přiblížit. Toto cestování je doplněno také některými českými cestovateli a jejich poznatky ve srovnání s Francisem Parishem. Obrazová příloha na konci práce doplňuje text také Francisovými dobovými fotografiemi, které zachytil v Africe a které jsou nádherným dokreslením daného místa. Díky nim si člověk dokáže plně představit život na kontinentě.

V úplně poslední kapitole se jen krátce zabýváme Francisovou smrtí. Byla by škoda ji nezmínit a nevědět, jak dopadl jeho velice krátký, ale pestrý život.

2 Parish von Senftenberg

2.1 Historie rodiny Parishů

Ve východních Čechách vlastnilo pozemky, někteří stále ještě vlastní, několik velice významných šlechtických rodin. Rod svobodných pánů Parishů ze Senftenbergu je bohužel i dnes rodem téměř neznámým i přesto, že se zasloužil o rozkvět kraje.² První zmínka o původně anglickém rodu je z přelomu 13. a 14. století, kdy se dochovaly zprávy o sňatku Williama de Paris of Snetterton. Údajně si měl vzít dceru sira Roberta Bustellera, díky níž získal statky Hildersham, Great Linton, Little Abiton a Busteler. Díky své rozloze, okolo 4000 ha, bylo střediskem panství Hildersham, kde se v kostele dochoval i jejich rodový erb, tři hlavy jednorožce.³ Podle rodové tradice je původ rodu dokonce normanský, kdy v roce 1066 přišel s Vilémem Dobyvatelem do Anglie jejich první předek. Tuto tradici uvedl Oscar Parish při své první žádosti o baronát v roce 1898. Toto tvrzení není bohužel historicky podloženo.⁴ Původní psaní jména – Paris – se udrželo až do 17. století. V roce 1679 bylo jméno pozměněno při úředním záznamu sňatku (John Paris s Annou Guthrie), kdy bylo na konec příjmení přidáno písmeno „h“. Užívání jména Parish používá rod dodnes.⁵

Rodina Parishů byla nucena uprchnout z Anglie do Skotska poté, co se během občanské války postavili na stranu anglického krále Karla I. A jejich majetek byl zkonfiskován. Na skotském území žili po sedmnáct generací jako obchodníci. První Parish, který se rozhodl přesídlit do říšského města Hamburg, byl Georg, narozen v roce 1710 ve skotském North Leith.⁶ Ze sňatku se sestřenicí známého ekonoma Adama Smithe (1723 – 1790) s Isabelou Smith v roce 1737 vzešlo časem sedm dětí (Isabel, Margaret, Adam, John, Isabel, George a

² BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 94.

³ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 115; BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 94.

⁴ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 115.

⁵ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 95; ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 115.

⁶ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 115.

Adam).⁷ V Hamburgu Georg získal měšťanské právo a postupem času se zde vypracoval na váženého obchodníka s lodním vybavením. V roce 1760 vznikla jeho firma „Geo. Parish and Son“. Spolumajiteli ustanovil své dva syny, Johna a Georga, kteří po smrti otce v roce 1762 celý podnik zdědili. Kvůli nedorozumění se ale bratři rozešli a úspěšnějším obchodníkem se stal John (1742-1829).⁸ Jeho obchody s obilím mířily z Pobaltí do západní a jihozápadní Evropy. Další surovinou byla káva a cukr, kterou dovážel ze Západní Indie.⁹ Neopomněl také americký kontinent, nově vzniklé Spojené státy americké, ve kterých viděl skrytý ekonomický potenciál a začal zde navazovat důležité obchodní kontakty.¹⁰ Tento tah se mu s určitostí vyplatil, protože už v roce 1777 dovážel z Ameriky na evropský kontinent obilí až na sto lodích. Dne 7. června 1790 byl jmenován prezidentem Georgem Washingtonem americkým vicekonsulem ve městě Hamburg a o tři roky později obdržel funkci amerického generálního konsula. Na tomto postu vydržel až do roku 1806.¹¹

John Parish se postaral o založení významného bankovního a obchodního domu v Hamburgu, který se postupem času těšil velké důležitosti po celé Evropě. V roce 1779 zakoupil parcelu u Nienstedten, kde si nechal postavit velké sídlo s parkem. Zde dokonce hostil i známé osobnosti, např. emigranta Philipa hraběte Orleánského a také knížete Talleyranda. Svůj vzkvétající podnik předal svým synům v roce 1796. Po deseti letech byl nucen uprchnout ze své vily kvůli napadení města francouzským vojskem a tak se přes Dánsko dostal do Anglie, kde našel útočiště v lázeňském městě Bath. Zde vedl velice hojný společenský život, díky svému majetku založil např. Bath Female Penitentiary (tj. útulek pro padlé dívky). Ve městě dožil zbytek svého úspěšného života a se svou manželkou Henriette Tod je zde pochován v katedrále.¹²

⁷ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 95.

⁸ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 115-116.

⁹ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 96.

¹⁰ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 116.

¹¹ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 96.

¹² BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 96.

S chotí Henriette měl John osm dětí, dvě dcery a šest synů – Henriette, James, Elizabeth, John, Richard, David, George a Charles.¹³ První syn James zemřel již po roce života¹⁴, a tak je v článku Jiřího Mergance označován za prvorozeného syna John, my ho zde budeme uvádět jako mladší.¹⁵ Nejmladší Charles Parish (1781-1856) byl také spoluvlastníkem rodinné firmy „Parish & Co“. Poté co rodina Parishů odešla z Německa do dnešní Velké Británie, se z něj zde stal specialista na německou otázku a jako člen komise města Londýn se zabýval možností prolomení tzv. kontinentální blokády císaře Napoleona. V roce 1814 navrátil do města Hamburg, kde také skonal. Během života se neoženil, ale i přesto měl s přítelkyní Marií Louisou Wagnerovou syna Johna Walkera Bernanda (1844-1874) a dceru Harriet (1845-1847).¹⁶

George (1780 – 1839) se prosadil jako úředník ve Východoindické společnosti a později, v letech 1802 – 1812, se v Indii stal dokonce guvernérem jedné z provincií. Po tomto úspěchu se ke konci svého života odebral do Ameriky na jejich rodinné pozemky. Umírá v Paříži a zde je také pochován. Jeho hrob se nachází na hřbitově Pére Lachaise.¹⁷

Ze všech sourozenců se nejvíce proslavil David (1778-1826).¹⁸ Roku 1803 se přestěhoval do Antverp. Jeho další cesta ho zavedla do Amsterdamu, kde z obchodního domu Hope & Hope navázal styky s předními finančníky v Evropě. Sám španělský král, Karel IV., si ho pozval k úkolu, kterým byl převoz zlata a stříbra z Mexika do Evropy, na které měl dohlížet. Díky této transakci vydělal velké peníze, asi milión dolarů, které investoval do pozemků v horní části státu New York, u hranic s Kanadou a u břehů řeky sv. Vavřince. Pozemky byly vcelku rozsáhlé, asi 1000 km². Pozemky aktivně kolonizoval a zakládal zde osady jako např. Parishville (1810), Rossie (zde zřizuje železářny), Antwerp, Hopkinton. V roce 1812

¹³ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 96.

¹⁴ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 116.

¹⁵ MERGANC, Jiří. Jak a kdy přišli Parishové do Žamberka. In: *Sborník Okresního archivu Ústí nad Orlicí*, 1991, s. 21.

¹⁶ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 116.

¹⁷ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 97.

¹⁸ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 116.

vypukla mezi USA a Velkou Británií válka, která zpustošila parishovské pozemky.¹⁹ I přesto David pomáhal USA válku financovat.²⁰

V roce 1816 se vrátil zpět do Evropy a byl zde vnímán jako velice uznávaný obchodník. Jeho první cesta vedla do Paříže, ale záhy se přestěhoval do Vídně, kde mělo jméno Parish velmi „dobrý zvuk“. V letech 1793 – 1806 se David s otcem Johnem a bratrem Richardem zasloužili o převoz britských subsidií do monarchie. Velice dobré kontakty zde měl i bratr John ml. David se v roce 1820 stal spoluvlastníkem bankovního domu „Fries & Co“²¹, který se za vlády Marie Terezie těšil velkému rozkvětu a patřil mezi čtyři nejvýznamnější obchodní domy v střední Evropě.²² Roku 1826 se však banka dostala do těžké finanční situace. Část své hotovosti poskytla ve formě úvěru Rakousku a Prusku a ty jej nedokázaly do určité doby splatit. David tento krach neunesl a dne 23. dubna 1826 spáchal sebevraždu skokem do Dunaje. Vylovení těla proběhlo až po několika dnech. Jeho hrob nalezneme na hřbitově Währingerfriedhof ve Vídni.²³

Nejstarší z bratrů již zmíněný John ml. (1774-1858) se v roce 1788 vydal nasbírat zkušenosti do Anglie, Francie a Španělska. Díky jeho instinktu si během tzv. kontinentální blokády císaře Napoleona uvědomil, že Rakousko bude závislé na Velké Británii, protože ta jediná si dokázala udržovat své hospodářství v klasickém běhu. Z Londýna podnikl cestu do střední Evropy, kde v roce 1809 jednal s prvním ministrem a představiteli dvorské komory o tom, jak by mohl dostat britské subsidie ve stříbře do Rakouska. Díky blokádě to nebylo možné a tak se John nabídl, že zkusí opatřit hotové peníze v Hamburгу. Tato transakce se skutečně podařila a on zachránil Rakousko před bankrotem a sám si finančně také výrazně pomohl.²⁴

Tato cesta ho nevedla do Rakouska pouze kvůli finanční pomoci, ale také, jak to tak bývá, kvůli své pozdější manželce Catherine Birney. V roce 1814 se s ní v Londýně oženil i přesto,

¹⁹ BUBEN, Milan. Parishové ze Seftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 97.

²⁰ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Seftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 117.

²¹ Tamtéž, s. 117.

²² BUBEN, Milan. Parishové ze Seftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 97.

²³ BUBEN, Milan. Parishové ze Seftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 97; ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Seftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 117.

²⁴ BUBEN, Milan. Parishové ze Seftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 97-98.

že rodina se potýkala s námitky kvůli podezření, že bývala chovankou útulku v Bathu, který založil jeho otec. Kvůli tomu společenskému poklesku, který nebyl v Anglii tolerován, se odebrali do Rakouska, kde původ jeho manželky nikoho příliš nezajímal. V této době, v roce 1815, koupil žamberské panství, ale o tom bude řeč v následující kapitole.²⁵

Nový majitel na svém panství dosáhl společenského uznání, kterého by se mu v Anglii po sňatku nejspíše nikdy nedostalo. Poslední srpnový den v roce 1815 zaslal John Parish císaři Františku I. list s prosbou o povýšení do stavu rytířského a o povolení inkolátu v Čechách. Držbu deskového statku v Čechách mohl mít pouze člen prvních tří královských stavů, a proto při koupi Žamberka riskoval finanční pokutu. Hned v únoru 1816 byl John Parish povýšen kvůli zásluhám na zprostředkování pomoci a riskování tak svého vlastního bezpečí do rytířského stavu a s tím také získal český inkolát.²⁶ V tento moment se stal členem českých stavů a zároveň se dočkal i zlepšení rodového erbu.²⁷

Dále byl John Parish povýšen do stavu rakouských svobodných pánů a získal predikát von Senftenberg²⁸ dne 19. března 1817. Součástí povýšení byla také úprava jeho znaku. Na štítu byla spojena kombinace starého rodového erbu a části znaku města Žamberk. V dnešní době je tento znak možné vidět nad zadní bránou žamberského zámku v místech směrem do parku.²⁹

John v cizině téměř nepobýval, trávil čas zejména v Čechách.³⁰ Kvůli své nemoci, dně, trávil zimní období v Praze, kde si k tomuto účelu koupil palác (čp. 259 – 12) na Malostranském náměstí. V té době se domu začalo říkat palác Senftenberský (Žamberský) a název vydržel až do doby, kdy vznikly Malostranské povídky (doklad v povídce Hastrman). Na sklonku života obdaroval tímto palácem neteř své manželky, která ho později prodala do rukou Zemského výboru. Jeho manželství bylo bezdětné. Ve stáří začal být již nepohyblivý

²⁵ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 98.

²⁶ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 98.

²⁷ MERGANC, Jiří. Jak a kdy přišli Parishové do Žamberka. In: *Sborník Okresního archivu Ústí nad Orlicí*, 1991, s. 22; BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 98.

²⁸ Překlad: ze Žamberka.

²⁹ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 98.

³⁰ MERGANC, Jiří. Jak a kdy přišli Parishové do Žamberka. In: *Sborník Okresního archivu Ústí nad Orlicí*, 1991, s. 23.

a tak se zabíral pouze svou oblíbenou matematikou.³¹ Ještě před svou smrtí v roce 1858 odkázal své statky synovci Georgovi, synovi Richarda Parishe. Ten jako jediný z bratrů po sobě zanechal mužské pokračovatele rodu.³² Johna pohřbili v kapli u zámku v Žamberku a jako vzpomínka na něj byl sochařem Josefem Rousem vytvořen nádherný epitaf. S ním zanikl i titul svobodných pánů.³³

Jak jsme již zmiňovali, o pokračování celého rodu se postaral z pěti bratrů pouze druhý nejstarší Richard (1776-1860)³⁴. V Hamburku v době válek s Napoleonem vystupoval proti Francii, za což si vysloužil odsouzení k trestu smrti. S celou rodinou ale naštěstí uprchl do Anglie. Do německého přístavu se vrátil až po Napoleonové porážce, vzal si zde na starosti firmu a rodinné sídlo a dostal se na místo rakouského generálního konzula.³⁵ Často trávil čas na svém statku Gottin, který si koupil v roce 1826. Před svou smrtí byl již téměř slepý a v roce 1860 v Nienstedtenu skonal. Jeho sňatek se Susanne Godeffroyovou (1785-1855) byl uzavřen v roce 1804 a vyšlo z něj sedm dětí, šest synů a jedna dcera – John IV., George IV., Charles, Richard, Henriette, Oscar a Edmund.³⁶

Nejstarší syn John IV. (1805-1868) po otci zdědil panství Gottin. Kvůli neshodám se svým strýcem přišel o dědictví panství v Žamberku, a jak bylo uvedeno výše, dědicem ustanovil jeho bratra Georga. Oženil se s Johannou Haltenhoffovou a z tohoto sňatku vzešlo 5 dětí. Tak byla založena tzv. gottinská linie, která ale těmito dětmi zanikla, protože ani jedno z nich nemělo žádného potomka. Děti se jmenovaly John V., Harriet, Cecilia, Georg IV. a Richard.³⁷ Jako poslední ze sourozenců zemřel nejmladší syn, Richard (1846-1902), který byl na počátku prosince roku 1899 povýšen do pruského šlechtického stavu.³⁸

³¹ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 99.

³² ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 119.

³³ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 99.

³⁴ Tamtéž, s. 99.

³⁵ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 99; ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 119.

³⁶ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 99-100; ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 119.

³⁷ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 100.

³⁸ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 120.

Mladší George IV. (1807-1881) se mohl pochlubit svou krásou a také obchodním nadáním.³⁹ V roce 1836 odkoupil od svého otce a strýce Georga všechny jejich rodinné pozemky ve Spojených státech amerických a zde žil. Ve městě Ogdensburgu si nechal postavit veliký dům.⁴⁰ Roku 1858 ale zemřel jeho strýc John ml. a tím George získal již zmíněné východočeské statky. Toto panství se za jeho života významně rozšířilo. George velice rád cestoval. Žil na několika místech - v Hamburgu, Bostonu, New Yorku, Paříži i v Čechách a byl známý svou elegancí a extravagancí. Díky časté nepřítomnosti v Rakousku neměl potřebu vlastnit šlechtický titul. Pár týdnů před svou smrtí se oženil s Mary Sargentovou (1831-1912), manželství bylo bezdětné.⁴¹ Pochován je na žamberském zámeckém hřbitově rodiny Parishů.⁴²

Dalším z potomků Richarda Parishe byl Charles (1808-1857). Ten byl nejdříve spoluvlastníkem a později majitelem rodinné firmy „Parish & Co“. Tu ale v roce 1847 zrušil. V této době se mu stal domovem statek v Gottinu a zde také zemřel. Manželství s jeho sestřenicí Augustou Sophií Godeffroyovou (1824-1899) nepřineslo žádné potomky. Bezdětní zůstali i další Charlesovi bratři - Richard (1811-1816), ten zemřel již jako dítě, a Oscar (1820-1887). Oscar získal doktorát z práv a účastnil se cest na Jávu a do Číny.⁴³ Poté se žil ve Francii u města Montpellier a byl znám jako vášnivý lovec.⁴⁴

Jediné pokračování rodu zajistil nejmladší Richardův potomek Edmund (1816-1902). Studoval v Edinburghu, Göttingenu a v Berlíně. V srpnu 1858 se na zámku Adelebsen u oženil s Helene Annou von Adelebsen (1837-1907), s předky ze starobylé šlechtické rodiny na severu Německa. Po dlouhé době v rodině se Parishů jednalo o sňatek se šlechtičnou. Manželé byli nuceni pobývat v Nienstedtenu, kde bylo nutné se postarat o těžce nemocného otce. V roce 1868 na něj byl přepsán zámek Wasserlos u Alzenu, který dnes slouží jako nemocnice. Dostalo se mu pocty, že byl jako první z rodiny Parishů v Německu nobilitován.

³⁹ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 100.

⁴⁰ MERGANC, Jiří. Jak a kdy přišli Parishové do Žamberka. In: *Sborník Okresního archivu Ústí nad Orlicí*, 1991, s. 23.

⁴¹ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 120.

⁴² BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 100.

⁴³ Deníky z cesty po Asii (inv. č. 284, rkp 8, karton č. 28) a deník z cesty po Číně (inv. č. 285, rkp 9, karton č. 28) z roku 1848 jsou zachovány v SOA Zámrska, fond Rodinný archiv Parishů. Oba deníky jsou psány v anglickém jazyce.

⁴⁴ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 120.

„12. prosince 1898 mu Vilém II. udělil pruský šlechtický stav *ad personam a erb*.“ Edmund měl s Helene pět synů, dva se bohužel nedožili dospělosti.⁴⁵

Syny Francise Richarda a Oscara budeme podrobně rozebírat v samostatné kapitole, jelikož Francisovy deníky jsou hlavním předmětem naší práce. Posledním zbývajícím synem manželů byl Edmund (1861-1916). Jemu (a jeho bratru Francisovi Richardovi) dne 12. prosince 1898 německý císař Vilém II. potvrdil otcovo osobní šlechtictví jako dědičné a potvrzen byl i rodový erb. Edmundovo jméno je také spojeno s rozvojem letectví v Německu. Tento průmysl, které byl právě v době vzniku, finančně dotoval, nakupoval ve Francii jedny z prvních letadel a zasloužil se o budování průmyslu v Bavorském království. V Bavorsku také žil.⁴⁶ Se svou chotí, Georginou rozenou Jungovou, založil pruskou linii rodu.⁴⁷ Jeho děti dodnes žijí v Německu.⁴⁸

Oscar měl se svou manželkou pět dětí – tři dcery a dva syny. Starší z bratrů George Marmaduke (1896-1915) padl za první světové války v hodnosti praporčíka dragounského pluku velkovévody Mecklenburského. Panství Žamberk tudíž zdědil syn Charles (1899-1976), v českém prostředí známý jako Karel. V roce 1921 si vzal v Thomaswaldau Alžbětu Marii hraběnkou von Oppersdorff (1902 – 1987). Charles měl stejně jako jeho otec velký zájem o kulturní rozkvět města.⁴⁹

Se sídelním královehradeckým biskupem, později dokonce i biskupem pražským, ThDr. Karlem Kašparem udržoval přátelství, a proto to byl také častý host na zámku v Žamberku. Tento biskup byl pro rodinu tolik významný, že dokonce pohřbíval barona Oscara a pokřtil děti právě barona Charlese.⁵⁰ Parishů se, jako většiny šlechticů, dotkla pozemková reforma v Československu v období první republiky. I přes tuto skutečnost byl jedním ze signatářů Prohlášení české šlechty z roku 1938 a 1939, kde svým podpisem sliboval prezidentu republiky věrnost národu.⁵¹

⁴⁵ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 120.

⁴⁶ Tamtéž, s. 121.

⁴⁷ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 100.

⁴⁸ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 121.

⁴⁹ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 102.

⁵⁰ Tamtéž, s. 102.

⁵¹ GLASSHEIM, Eagle. *Urození nacionalisté*. Praha: Garamond, 2012. s. 249-252.

Během války, v roce 1944, byla rodina nucena se vtěsnat do několika pokojů, protože zbylou část zámku okupovala zvláštní jednotka SS, skládající se ze zvěrolékařů, kteří zde v jízdárně a konírně ošetřovali poraněné koně. Nikdo z nich nepřišel na skutečnost, že se rodině podařilo na zámku ukrýt pět důstojníků z Velké Británie, Kanady a z Nového Zélandu. Byli to uprchlíci ze zajateckého tábora a zde jim rodina poskytla pomoc. Po riskantním týdnu jim napomohli také k odchodu na jiné bezpečné místo. Přímo „*husarský kousek*“ se Parishům podařil v roce 1945, když pomohli partyzánům zřídit na jejich zámku skladiště zbraní, a to téměř před očima jednotek SS. Zámek byl po osvobození pečlivě střežen sovětskou armádou, protože v něm byly na čas uloženy obrazy z pražské Národní galerie. Po odchodu sovětů se začaly potýkat s členy komunistické strany. Žamberk se jim podařilo opustit až 5. května 1948, kdy se jim se jim naskytla možnost přejít do americké okupační zóny v Německu. Po pobytu v Haagu a ve Velké Británii se v roce 1950 vydali rodiče za svými dětmi do Kanady. Zde si v Beamsville v provincii Ontario pořídili broskvovou farmu. Po druhé světové válce se toto město stalo „*malou českou enklávou*“, protože mimo Parishů se zde usadily i jiné šlechtické rody - z Adršpachu svobodní pánové Nádherní z Borutína, z Opočna Josef kníže z Colloredo-Mannsfeldu, z Horšovského Týna knížecí rodina Trauttmansdorffů, dále rakouští Hohenlohoové a také i dcera bulharského cara Borise III., Marie Louisa.⁵²

Charles i Alžběta Parishové jsou pochováni ve městě Grimsby ve státě Ontario. Zůstalo po nich šest dětí, tři synové a tři dcery: Margareth, John Marmaduke, George Francis, Charles, Elizabeth a Mary. Všichni se narodili v Žamberku.⁵³

Nejstarší z dcer Margareta Marie Anna (1921), která si vzala Václava Jelínka, odešla do Kanady. Její mladší sestra Alžběta Žofie (1927) se vdala za Milana Vítka, šéfa rozhlasového vysílání CBC pro východoevropské státy. Nejmladší RNDr. Harriet Marie Terezie (1930) zůstala bez manžela, vystudovala přírodní vědy a stala se občankou USA.⁵⁴

Prostřední ze tří bratrů George Francis Rudolf Maria (1924) zůstal také svobodný. Po emigraci se ocitl nejprve v Neapoli, později se připojil k rodičům v západní Evropě, aby se spolu s nimi přesunul do Kanady. Tady se věnoval obchodu se dřevem. Nejmladší z bratrů

⁵² BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 102-103.

⁵³ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 103.

⁵⁴ Tamtéž, s. 103.

Charles Maria Josef Antonín Tadeáš (1925) se v Kanadě specializoval na vyměřování tras plynovodů. Oženil se s Berthou Acres, se kterou zplodil dva syny. Starší syn Paul Richard (1967) vystudoval ekonomii, a mladší James Alexander (1969) geodézii.⁵⁵

Nejstarší z bratří John Marmaduke Oscar svobodný pán Parish ze Senftenbergu (1923) po absolvování gymnázia v Kostelci nad Orlicí absolvoval lesnickou školu v Písku. Jako většina rodiny odešel v roce 1949 do Kanady. Věnoval se geologii a geofyzice a díky ní procestoval Kanadu, USA, Mexiko a velkou část jižní Ameriky. V Kanadě se oženil s Margaret Saundersovou, s níž má dva syny - dvojčata (1963). David Anthony vystudoval přírodní vědy a elektroniku a druhý Thomas John se v oboru zaměřil na měření inženýrských sítí, instalací a rozvodů.⁵⁶

John Marmaduke Oscar, syn posledního majitele po válce Charlese Parishe, se v 90. letech vrátil do Čech, jelikož získal v rámci restitucí zpátky majetek po svých předcích.⁵⁷

Erb měli Parishové už jako anglický šlechtický rod. „*Tvořil jej červený štít, ve kterém se nacházely tři zlaté uřaté hlavy jednorožců s krky (2+1). V klenotu měli hlavu a krk zlatého jednorožce nad červeno-zlatými přikryvadly a zlatou korunou. Ve velkém erbu měli Parishové ještě dva štítonoše, a to dva stojící jednorožce, a také heslo VERITAS ET IUS (Pravda a právo). Po povýšení v roce 1817 (a opět v roce 1899) jim v erbu přibyla baronská koruna se sedmi viditelnými perlami; ta byla někdy používána samostatně položená na štítu. Po povýšení se erb Parishům změnil, když byl do štítu přidán černý divoký kanec ze znaku města Žamberka. Rodový erb je mimo jiné zachován v areálu v Žamberku, a to na portálu ve druhém nádvoří a také nad portálem vedoucím ze zámku do parku.*“⁵⁸

2.2 Rodová panství v Čechách

Největší a nejdůležitější panství, které rodina v Čechách vlastnila od počátku 19. století, bylo dnešní město Žamberk. Parishové se zasloužili o jeho rozkvět a dodnes jsou váženými majiteli zámku.

⁵⁵ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 103.

⁵⁶ Tamtéž, s. 103.

⁵⁷ KUČERA, Leoš. Parishové jsou šlechtickým rodem bez zámku. In: *MF Dnes*. 26. dubna 2003, s. D/3.

⁵⁸ PELANT, Jan. *Erby české, moravské a slezské šlechty*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 326.

Ve 14. století spadalo město Žamberk pod potštejnské panství, které se z neznámých důvodů v pozdější době rozpůlilo na dvě různá panství, a to litické a žampašské. Žampašské se rozdělilo mezi syny Zdeňka Žampacha z Potštejna. Poloviny Žamberka s dalšími pěti vesnicemi se v roce 1568 ujal Karel Žampach. Během roku 1575 ale odprodal svůj díl města Mikuláši z Bubna, majiteli druhé části města. Ten, i přes oblíbenost svého hradu Litice, si nechal vystavět nové sídlo – žamberský zámek. Ten je poprvé zmiňován roku 1600 a jednalo se o renesanční čtyřkřídlovou stavbu postavenou na půdorysu protáhlého trojúhelníku, arkádami otevírajícími se do nádvoří. Zároveň byla postavena i zámecká kaple.⁵⁹

Mikuláš z Bubna zemřel v roce 1608 a své litické panství i s městem Žamberk po něm zdědil Jindřich Jan z Bubna, ale panství se mu dostalo do rukou až při jeho plnoletosti v roce 1627. V roce 1643 se podařilo Švédům zámek vypálit a jeho oprava byla dokončena až o třináct let později. Za správy panství Františkem Adamem z Bubna se centrum z litického hradu přeneslo definitivně do Žamberka. Zámek se dočkal barokních úprav a ty se týkaly především vylepšení interiérů. Po stavebních změnách hospodářských budov byla okolo nich vystavěna zeď s barokní bránou, která je měla oddělit od města. Okolní prostory zámku se nechaly upravit jako zahrada. František Adam z Bubna skonal v roce 1711 a od tohoto okamžiku nebyla zámku věnována téměř žádná pozornost, a proto také dosti chátral. Roku 1809 prodal tehdejší stejnojmenný majitel František Adam z Bubna zadlužené žamberské panství (v té době k němu mimo Žamberka patřilo ještě 23 vsí) Verianovi Alfrédu Windischgätzovi.⁶⁰

Nový vlastník zámku se pustil do opravy a modernizace zámku ve stylu rokoka. Změna spočívala v tom, že se nechalo odstranit staré opevnění a také původní arkády. Nově byl zřízen rozsáhlý park.⁶¹ Po dokončení všech úprav se kníže rozhodl své žamberské panství prodat. Na tuto nabídku byl upozorněn nám již známý John Parish a tak se na počátku dubna

⁵⁹ ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Díl 6. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1989. s. 563-564.

⁶⁰ ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Díl 6. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1989. s. 564.

⁶¹ Tamtéž, s. 564.

1815 rozhodl zámek v Žamberku navštívit.⁶² Kupní smlouva byla podepsána 12. srpna téhož roku a tak získal toto panství i s hradem Litice za milion zlatých⁶³ vídeňské měny.⁶⁴

Žamberské panství se pyšnilo vcelku velkou rozlohou, dohromady 3470 ha půdy a 14 816 obyvatel. Součástí bylo samozřejmě město Žamberk se zámekem, dvorem, pivovarem a pilou a také několik vsí - Hoňkov, Líšnice, Helvíkovice, Kameničná, Německá Rybná, Česká Rybná, Záchlumí, Litice, Slatina, Pěčín, Konvald, Bubnov, Kunačice, Zaječiny, Klášterec, Zbudov, Lhotka, Patviny, Jedlina, Orličky, Bartošovice a Ostrov.⁶⁵ John Parish nechal zvětšit zámecký park, který měl rozlohu 256 ha, a vtiskl mu anglický ráz. Tuto změnu mu pomohl vytvořit významný parkový architekt z Anglie Lancelot Braun. Nechal zde vysázet vzácné dřeviny a vybudovat několik drobných stavebních artefaktů např. sluneční hodiny, kašnu nebo gloriety. Přibližně 2 km od Klášterce si pro své trofeje nechal vystavět lovecký zámeček Lusthaus. Později, v roce 1820, si v Liticích vybuďoval druhý, který měl splňovat ten samý účel, ukrytí jeho loveckých cenností.⁶⁶

John Parish se vyznačoval jako velký milovník hudby, umění a také vědy. Byl zapáleným matematikem a hvězdářem, a proto v blízkosti zámku vybuďoval hvězdárnu. Z ní pozoroval oblohu pozdější strahovský opat P. Hackel a po něm pak dánský hvězdář T. Brorsen. Ten se s rodinou Parishů seznámil prostřednictvím hvězdárny v Altoně.⁶⁷ Kolem roku 1847 byl hvězdář Theodor Brorsen pozván do Žamberka.⁶⁸ Na žamberecké hvězdárně působil až do smrti Johna Parisha, poté se zde věnoval botanice a v roce 1870 se vrátil zpět do Dánska.⁶⁹ Díky podnětu své manželky nechal John Parish vybudovat tzv. Kateřinský špitál. Tato

⁶² BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 98.

⁶³ OTAVOVÁ, Marie. Z městského muzea: Baron John Parish – muž, který povznesl Žamberk i region a za své služby získal ocenění rakouského císaře i švédského krále. In: *Žamberské listy*. 2008, č. 14. s. 7. [cit. 17. 5. 2014]. Dostupné z: < <http://www.zamberk.cz/Prezentace/Dokumenty/048b652c455f15.pdf>>.

⁶⁴ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 117.

⁶⁵ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 98-99.

⁶⁶ OTAVOVÁ, Marie. Z městského muzea: Baron John Parish – muž, který povznesl Žamberk i region a za své služby získal ocenění rakouského císaře i švédského krále. In: *Žamberské listy*. 2008, č. 14. s. 7. [cit. 17. 5. 2014]. Dostupné z: < <http://www.zamberk.cz/Prezentace/Dokumenty/048b652c455f15.pdf>>.

⁶⁷ MERGANC, Jiří. Jak a kdy přišli Parishové do Žamberka. In: *Sborník Okresního archivu Ústí nad Orlicí*, 1991, s. 23.

⁶⁸ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 119.

⁶⁹ MERGANC, Jiří. Jak a kdy přišli Parishové do Žamberka. In: *Sborník Okresního archivu Ústí nad Orlicí*, 1991, s. 23.

empírová budova sloužila jako útulek pro přestárlé služebnictvo a pro chudé žamberské obyvatele.⁷⁰

Dalším majitelem panství byl ustanoven synovec George, který ho získal v roce 1858 po strýcově smrti. V roce 1869 se tento majetek značně rozšířil, když odkoupil od knížete de Chimay panství Brandýs nad Orlicí se zámkem, pivovarem a k němu patřilo také dalších 21 vesnic. Dále koupil také panství Žampach, ale již následující rok jeho část prodal.⁷¹ Manželství George zůstalo bezdětné a tak česká panství opět přešla ze strýce na synovce. Jejich dědicem se stal syn Georgova bratra Edmunda Oscar.⁷²

Oscar si zámek v Žamberku velice oblíbil a jako poslední z rodiny ho nechal na počátku 20. století stavebně upravit v secesním stylu.⁷³ Upraveny byly jeho interiéry a celý objekt dostal novou fasádu. Také se postaral o zdivo na hradu Litice.⁷⁴ Oproti tomu byl zámek v Brandýse nad Orlicí roku 1914 odprodán bankéřské rodině Fischerů.⁷⁵

Čtvrtým majitelem rodu Parishů se stal syn Oscara, Charles. Stejně jako jeho předci mu také záleželo na rozkvětu kultury města i jeho okolí. V kostele sv. Václava ve městě Žamberk nechal zřídit ze svých financí oltář sv. Terezie, který dokončil v roce 1930 slavný žamberský rodák Josef Rous. V roce 1925 dal opět jako jeho otec konzervovat zdivo hradu Litice a v letech 1933-1935 proběhla rekonstrukce celé zříceniny. Pýchou barona Charlese byl zámecký park, který měl rozlohu 100 ha a bylo o něj dobře postaráno, stejně jako o všechny budovy. Na zámku nechal zřídit knihovnu a rodinný archiv. Roku 1936 vyhořel lovecký zámeček Lusthaus a nikdy se nedočkal obnovy. V době války zámek sloužil tajně jako úkryt důstojníků a také skladiště zbraní, jak bylo vylíčeno v předchozí kapitole. Zámek byl zkonfiskován a celá rodina ho opustila 5. května 1948.⁷⁶

⁷⁰ OTAVOVÁ, Marie. Z městského muzea: Baron John Parish – muž, který povznesl Žamberk i region a za své služby získal ocenění rakouského císaře i švédského krále. In: *Žamberské listy*. 2008, č. 14. s. 7. [cit. 17. 5. 2014]. Dostupné z: < <http://www.zamberk.cz/Prezentace/Dokumenty/048b652c455f15.pdf>>.

⁷¹ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 100.

⁷² ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 120.

⁷³ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 120.

⁷⁴ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 101.

⁷⁵ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 122.

⁷⁶ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 102 – 103.

Komunisté časem zámek, park a jiné památky postupně zdevastovali. Zámecké vybavení bylo téměř celé rozebráno a do budovy byla roku 1948 přesunuta učňovská škola.⁷⁷

John Parish se vrátil v 90. letech zpátky do Čech. Byly mu v restituci navraceny pozemky vcelku velkého rozsahu. Dnes mu patří přes 3000 ha lesů kolem Žamberka, pozemky kolem polských hranic a 1000 ha okolo Brandýsa nad Orlicí. Do jeho vlastnictví spadá také zámek, ve kterém ale nebydlí.⁷⁸ V budově zámku je nyní umístěno odborné učiliště a internát. Zámecké sklepy se dnes využívají ke kvašení a zrání vína. Návštěvníkům je dnes přístupný alespoň rozsáhlý zámecký park.⁷⁹ Park je unikátní svou rozlehlostí a anglickým stylem.

2.3 Bratři Oscar a Francis Richard Parishové

Větší pozornost než ostatním členům rodiny věnujeme bratrům Oscarovi a Francisovi, jelikož jsou oba, ať už v menší či větší míře, předmětem našeho bádání. Jak bylo uvedeno, byli to synové Edmunda Parische a jeho choti, roz. Heleny von Adelebsen. Edmund a Helena spolu měli pět synů,⁸⁰ z toho se dva, Charles a Arthur, bohužel nedožili dospělosti.⁸¹ Edmund, Oscar a Francis měli mezi sebou velmi blízké vztahy.

2.3.1 Oscar Parish von Senftenberg

Z našich dvou bratrů určitě známější a úspěšnější Oscar se narodil ve Würzburgu 25. října 1864. Navštěvoval univerzity v Lipsku a v Lausanne. Měl rakouské občanství, stal se tajným radou a jeho hodnost v armádě byla poručík. Roku 1895 byl zvolen jako konzervativec do zemského sněmu a o rok později se ocitl i v rakouském parlamentu.⁸² Rakouské statky (Žamberk) zdědil po svém strýci už v roce jeho smrti 1881, ale z důvodu své nezletilosti

⁷⁷ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 103.

⁷⁸ KUČERA, Leoš. Parishové jsou šlechtickým rodem bez zámku. In: *MF Dnes*. 26. dubna 2003, s. D/3.

⁷⁹ TŮMA, Jiří. Zámecký park v Žamberku láká k procházkám. In: *MF Dnes*. 2. srpna 2002, s. D/3.

⁸⁰ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 120.

⁸¹ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 100.

⁸² BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 100.

bylo prozatím správcem majetku kuratorium. Koncem 80. let 19. století se ujal řízení svých statků sám.⁸³

O povýšení do baronského šlechtického stavu požádal 5. prosince 1898. Uvedl, že rod Parishů patří k velice staré šlechtě původem z Normandie, která se počátkem 14. století přesídlila do anglického panství Cambridge a zdůraznil, že rod už v této době používal rodový erb. Uvedl také, že jeho prastrýc John, který pro rodinu získal Žamberk, byl povýšen do stavu svobodných pánů a také Oscarův otec byl povýšen do pruského šlechtického stavu ad personam. Sám Oscar upozornil na svou službu jako c. a k. poručík, na své funkce říšským a zemským sněmu. K prospěchu mu byl také jeho sňatek s baronkou Wiederspergovou, u kterého zdůrazňoval posílení vztahů mezi rakouskou šlechtou. Snažil se pomoci si i dalšími okolnostmi jako např. uvedení svého úsilí v zemědělském podnikání nebo rakouským vlastenectvím. I přesto, že Oscar nedisponoval žádnými zásluhami o monarchii, byl nejvyšším rozhodnutím císaře Františka Josefa I. dne 19. ledna 1899 (diplom vystaven ve Vídni 17. února 1899) povýšen do rakouského šlechtického a baronského stavu s predikátem von Senftenberg. Zároveň mu byl potvrzen erb.⁸⁴

Dne 27. prosince 1909 se stal Oscar Parish doživotním členem panské sněmovny na říšské radě. Jak bylo již zmíněno výše, v roce 1914 odprodal brandýský zámek a 25. listopadu 1917 byl jmenován c. a k. skutečným tajným radou. V Žamberku byl váženou osobou, podporoval zde studenty a chudé obyvatelstvo a nechal vybudovat sirotčinec.⁸⁵

Oscarův sňatek se uskutečnil 29. ledna 1891 v Medlešicích⁸⁶ s Adelheid svobodnou paní Wiedersperger von Wiedersperg (1872-1963). Se svou manželkou měl pět dětí.⁸⁷ Dvě zemřely bohužel ve velmi nízkém věku a bezdětní, dcera Marie Helene (1892-1915) ve Vídni ve věku 23 let a nejstarší syn Georg Marmaduke (1896-1915) u bukovinské Doborutz, kde padl jako c. k. praporčík 6. dragounského pluku. Dcera Helene (1894-1944) se v roce 1918 ve Vídni provdala za Rudolfa svobodného pána Freudenthala (1886-1955), šlo o

⁸³ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 121.

⁸⁴ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 101; ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 121.

⁸⁵ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 102.

⁸⁶ Vesnice v blízkosti města Chrudim, z vlastní zkušenosti je zámek dnes velice zchátralý.

⁸⁷ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 102.

nemanželskou větev hrabat z Wrba. Další dcera Elisabeth (1903-1986) si roku 1922 vzala Ericha hraběte Attems-Gilleis (1893-1943), ale již o 7 let později se nechali rozvést. Syn Charles, ten, o kterém jsme mluvili výše, po otci zdědil statek Žamberk a od něj pocházejí současní Parishové.⁸⁸

Oscar Parish měl dokonce svého portrétistu, kterého nejspíše poznal ve Vídni, Wilhelma Victora Krausze. Vystudoval akademii výtvarných umění ve Vídni a poté i v Paříži a jako malíř byl i několikrát oceněn. Jeho manželka Adelheid Parishová byla velice oblíbenou pro svou dobročinnost a štedrost. Její portrét dokončil v roce 1923 známý portrétista českých šlechtických rodů Konstantin Stuchlík (1877-1949).⁸⁹ Oscar Parish zemřel v roce 1925 a je pochován v Žamberku.⁹⁰

2.3.2 Francis Richard Parish von Senftenberg

Jelikož Francis Richard zemřel poměrně mladý, nestačil se vyznamenat tolik jako jeho slavnější bratr Oscar. Narodil se 21. května 1870 ve Würzburgu⁹¹ jako nejmladší ze synů Edmunda a Heleny.⁹² Z jeho dětství nevíme bohužel téměř nic, zachoval se pouze jeho deníček z roku 1885, kde zaznamenal své biřmování.⁹³ Posledních jeho devět let života, tedy od jeho 24 let, je zaznamenáno v jeho denících, které se zachovaly v SOA Zámrsk. Byl poručíkem ve württemberském dragounském pluku královny Olgy. V létě 1901 byl na své přání přeložen k ochrannému oddílu pro východní Afriku a ještě září tohoto roku dorazil do německé základny Dar-es-Salam. Poté po tříměsíčním pochodu převzal velení na stanici Ishangi na jezeře Kivu. Tady žil asi tři čtvrtě roku. Další cesta byla na rozkaz velitele naplánována do Msingy, o které se nám zachoval cestopis díky jeho bratrovi Oscarovi. Jeho zdraví ale nevydrželo vlivy proměnlivého afrického klimatu a kvůli nemoci byl nucen odjet zpátky do Evropy, kam se dostal na počátku července 1903. Tři týdny strávil v Neapoli a

⁸⁸ ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 122.

⁸⁹ OTAVOVÁ, Marie. Autoři majitelů panství Žamberk z rodu Parishů. In: *Orlické hory a Podorlicko: sborník vlastivědných prací. Přírodou. Dějinami. Současností*. Rychnov nad Kněžnou: Muzeum a galerie Orlických hor. 2009, s. 40-42. [cit. 17. 5. 2014]. Dostupné z: <<http://www.moh.cz/pdf/ohp/547.pdf>>.

⁹⁰ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro střeoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 102.

⁹¹ SOA Zámrsk, Rodinný archiv Parish, inv. č. 658, karton č. 49, Sterbeurkunde Francis Richard von Parish.

⁹² BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro střeoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 100.

⁹³ SOA Zámrsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 646, karton č. 48, Poznámkový deníček Fr. R. Parishe.

poté odjel do svého rodného Německa, kde 24. července roku 1903 zemřel. Bližší okolnosti jeho smrti jsou uvedeny v poslední kapitole.⁹⁴

3 Deník jako důležitý pramen

I dnes v moderní době nejsou deníkové záznamy žádnou výjimkou. Tento sešit či deníková kniha je schopna pojmut zážitky, trápení nebo pouze myšlenkové pochody, které se člověku občas hromadí v hlavě. Pisatel ve velké většině případů píše deník pro svou, soukromou potřebu a tedy nepředpokládá jakékoliv zveřejňování psaného textu. Jako pramen je deník řazen do kategorie osobní povahy, stejně tak jako korespondence nebo memoáry. Tento tzv. *ego dokument* je v historikových očích velice cenným pramenem. Z čitelného záznamu je historik schopen vytvořit chod událostí, zachytit atmosféru doby nebo i povahu píšícího člověka.⁹⁵

S deníkem, tak jak ho známe dnes, se nebylo možné potkat takřka až do 16. století. O století dříve proběhly první náznaky vzniku, ale šlo pouze jednoduché krátké záznamy. V 16. století se už jednalo o zápisy, které vytvořila vzdělaná inteligence, nebo se také jednalo o zápisky z cest, které začaly vznikat spolu s rozvojem cestování. Pokud jde o české prostředí, výskyt deníků datujeme do poloviny 16. století. Nejčastějšími zapisovateli, jak většina z nás předpokládá, byla vysoká šlechta a vzdělanci. Změna nastává v období osvícenství, 18. století, kdy si jedinec začíná uvědomovat sám sebe a kdy také začíná vnímat plynutí času, který mohl naplnit podle svého uvážení. Tzv. „*psaní o sobě*“ je záležitostí zejména šlechty a měšťanstva. Ve šlechtických denících jsou častokrát uvedeny pravidelně se opakující šlechtické zvyklosti a každoroční události, např. plesy v zimním období.⁹⁶

19. století bylo století velkých změn. Dvě velké události, francouzská revoluce a průmyslová revoluce v Anglii, započaly koloběh proměn, které následovaly po celé století. Přetvoření celé Evropy, vynálezy, technika a další jevy byly obrovským rozvojem současného světa. Nejvýraznějším přínosem byla pochopitelně elektřina, která částečně napomohla i rozmachu četby a psaní. Na psaní deníků se elektřina podepsala nejspíše jen nepatrně a to z toho důvodu, že do domácností pronikala celkem pomalu a k jeho rozmachu

⁹⁴ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, Zwei Reisen durch Ruanda, 1902-1903, s. 1.

⁹⁵ LENDEROVÁ, Milena. „*A ptáš se, knížko má...*“. Praha: Triton, 2008. s. 15 – 16.

⁹⁶ LENDEROVÁ, Milena. „*A ptáš se, knížko má...*“. Praha: Triton, 2008., s. 17-18.

napomohla zejména jiná skutečnost. Rozdíl se naskytl v tom, co do něj pisatel zapisoval – oproti novověkému zápisu, kdy se v denících daly najít pouze fakta, se začaly zaznamenávat také názory a city. Postupně se deník přestává stávat záležitostí jen majetné společnosti, ale i „obyčejných“ lidí a proto zažívá takový rozmach.⁹⁷ Každý zápis nutí autora nad pozastavením a promýšlením si událostí z minulosti. Člověk je jakýmsi „lovcem okamžiků“, které se snaží zachytit na papír. Pozdější přečtení vede ke znovu uvědomění, tudíž je psaní deníku úzce spojeno také s pamětí. Deníky mohly poté sloužit např. k vytvoření memoárů.⁹⁸ Je ale jasné, že osobní zápisy mohou často vést ke zkresleným informacím. Autorův text je „kontrolován“ a cenzurován pouze jeho vlastní osobou, což může být někdy i zavádějící. Snaha vylepšit si celkový dojem na sebe sama, i přesto, že se ve většině případů nepředpokládá četba jiného člověka, je také možným a neopomenutelným úskalím. Osobní deník je ale natolik cenným pramenem, že jsme ochotni tato úskalí brát v úvahu a respektovat.⁹⁹

Zde vyvstává otázka, co dohnalo člověka k založení deníku? Kde vznikl ten nápad, první myšlenka na to, ho založit? A jaká musela být vůle člověka k dennímu psaní záznamů? U Francisových deníků zůstává tato otázka záhadou. V jeho prvním deníku (je dokonce téměř jisté, že byl prvním, protože si ho i sám pisatel číslem jedna označil) jsou na začátku pouze stručné záznamy běžného dne.¹⁰⁰

Pisatel se ve většině případů snažil zachytit běh svého života pro sebe samého, možná ve skrytém podvědomí i pro budoucí generace. K založení byl ve většině případů potřeba jakýsi impuls, mimořádná událost nebo potřeba zapsat věc, kterou nebylo možné svěřit jiné osobě. Jako mimořádné události se myslí např. narozeniny, svatby, biřmování, atd. Dalším velkým impulsem mohla být také cesta, tedy vznik deníků cestovního. Cesta byla v té době stále vcelku významnou událostí, tudíž i důvodem si ji zapsat. Nesmíme ale zapomínat na skutečnost, že každý deník je originál a je zde těžké vytvořit jeho pevnou charakteristiku.¹⁰¹

⁹⁷ LENDEROVÁ, Milena. „*A ptáš se, knížko má...*“. Praha: Triton, 2008. s. 38 – 42.

⁹⁸ MÜCKE, Pavel. ... deník je lovcem okamžiků aneb malá impresie nad deníky druhého zahraničního odboje. In LENDEROVÁ, Milena, KUBEŠ, Jiří (edd.). *Osobní deník a korespondence – snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto) literární vyjádření?*. Pardubice, 2004, s. 68 a 72.

⁹⁹ LENDEROVÁ, Milena. „*A ptáš se, knížko má...*“. Praha: Triton, 2008. s. 15 – 17.

¹⁰⁰ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 648, rkp 30, karton č. 48, Deník Francise Parishe I., zápis ze dne 3. ledna 1894.

¹⁰¹ LENDEROVÁ, Milena. „*A ptáš se, knížko má...*“. Praha: Triton, 2008, s. 46 – 48.

Deníky Francise Richarda Parishe lze zařadit do několika skupin. V jeho denících můžeme najít záznamy denního chodu jeho života, mimořádné události jako jsou např. svátky, zápisy z vojenského služby, ale také cestovní zápisy, a to ať z cest po Evropě nebo pozdějšího cestování po africkém kontinentě. Typy zápisů se zde dělí na fakta a dojmy. Zaznamenaných pocitů je zde podstatně méně, jsou spíše výjimečné. Názorným příkladem ale může být ukázka, kdy při setkání jistého knížete s princeznou a další slečnou si Francis do závorcky zapisuje „*faux pas*“. Dnes už bohužel nejspíše nezjistíme, jaký vztah, nejspíše milostný, proběhl mezi těmito třemi osobami.¹⁰² Jednou si také po nákupu oblečení zaznamenal: „*Byla ode mě hloupost, vložit všechny peníze do civilu.*“ Bylo to totiž v době, kdy měla rodina problém s financemi a Francisovi se tato nerozvázná útrata rozležela v hlavě nejspíše až doma.¹⁰³

Deníky, které jsou uloženy v SOA Zámrska, jsou zachovány v celistvém období. Zachycují období v rozmezí od 3. ledna 1894 až do 31. července 1903. Je jasné, že poslední zapsané dny nebyly sepsány posmrtně (zemřel 24. července 1903), ale byly dopsány jeho bratrem Oscarem Parishem. Poslední zápis Francise se váže k datu 24. června 1903, tudíž již měsíc před jeho smrtí. Deník je zakončen vlepeným obrázkem Panny Marie.¹⁰⁴

Časové rozmezí, více jak 9 let, je zaznamenáno celkem v 9 denících psaných německy. Výjimkou je pouze období od 6. února do 8. března, kdy jsou dny zaznamenány v angličtině. Odůvodňuje to tím, že bere hodiny angličtiny, nejspíše kvůli odjezdu do Afriky.¹⁰⁵ Každý je formátu přibližně A6 a má průměrně okolo 250 stran. Všechny ale nejsou obsahově totožné - některý je menších rozměrů, některý rozsáhlejší. Zaznamenáván je den po dni, tudíž jsou deníky velmi přehledné. Záznamy jsou psány téměř denně, a to po celých 9 let. Jsou určité výjimky, kdy byly vynechány jisté dny, při kterých se nejspíše nestalo nic, co by stálo za zápis. Více jak týdenní pauza nečinnosti je ale pouze mimořádnou. Každý zápis začíná příslušným datem a poté označením dne, který se k datu vázal. Délka denního záznamu se u každého dne značně liší. Na počátku jeho psaní se zápisy skládaly pouze z jednotlivých slov,

¹⁰² SOA Zámrska, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 649, rkp 31, karton č. 48, Deník Francise Parishe II., zápis ze dne 16. dubna 1895.

¹⁰³ „*Es war eine Dummheit von mir, mein ganzes Geld für Civil zuengagieren.*“

SOA Zámrska, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 651, rkp 33, karton 49, Deník Francise Parishe IV., zápis ze dne 14. října 1896.

¹⁰⁴ SOA Zámrska, fond Rodinný archiv Parishů, inv. č. 656, karton č. 49, Deník Francise Parishe IX., zápis ze dne 31. 7. 1903.

¹⁰⁵ SOA Zámrska, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 653, rkp 35, karton č. 49, Deník Francise Parishe VI., zápisy z dní od 6. února do 8. března 1901.

maximálně vět. Přibližně po 4 měsících se text začal postupně zhušťovat. Velice dlouhým zápisem byla např. návštěva města Janov ze dne 30. dubna 1895, která pokryla v deníku 16 stran.¹⁰⁶

Psaní bylo pro Francise nejspíše již zvykem a každodenní rutinou. Ze záznamů vyčteme, že často prováděl zápisy večer, před tím než ulehl do postele. Vyjma 1. a 2. deníku nejsou číselně označeny.¹⁰⁷ Jejich návaznost ale svádí k tomu, abychom si je označili římskými číslicemi. Pro lepší přehlednost zde uvádím tabulku s přesnou datací každého deníku zvlášť. V poznámkovém aparátu jsou také využity tyto číslice, aby bylo usnadněno případné hledání pramene ve fondu Rodinného archivu Parishů.

I.	deník	3. 1. 1894 – 14. 4. 1895
II.	deník	15. 4. 1895 – 30. 5. 1895
III.	deník	1. 6. 1895 – 6. 10. 1896
IV.	deník	7. 10. 1896 – 27. 4. 1898
V.	deník	29. 4. 1898 – 15. 8. 1899
VI.	deník	17. 8. 1899 – 22. 6. 1901
VII.	deník	23. 6. 1901 – 31. 7. 1901
VIII.	deník	1. 8. 1901 – 8. 4. 1903
IX.	deník	9. 4. 1903 – 31. 7. 1903

4 Každodenní život šlechtice na přelomu 19. a 20. století

Během několika staletí byly předmětem historického zájmu pouze dějiny politické, zaměřující se na velice úzkou vrstvu obyvatelstva, do níž patřili panovníci, vojevůdci, politici a významní církevní představitelé. Každodennost jedince byla brána jako něco nedůležitého, co neovlivňuje tzv. „velké dějiny“.¹⁰⁸ V souvislosti se světovou hospodářskou krizí se přenáší pozornost během 30. let 20. století z hospodářských na dějiny sociální. Škola

¹⁰⁶ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 649, rkp 31, karton č. 48, Deník Francise Parishe II., zápis ze dne 30. dubna 1895.

¹⁰⁷ SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, inv. č. 648 – 656, rkp 30 – 38, karton 48 a 49, Deníky Francise Parishe I – IX.

¹⁰⁸ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 394.

Annales se tak začala zajímat o široké vrstvy obyvatelstva a to nejen o ty, kteří po sobě zanechaly písemnosti v archivech, ale pozornosti se dostává i tzv. „němé“ většině. V této době začíná být jasné, že pro dějiny je důležitý kompletní soubor lidské existence, a to nejen na úrovni politické. Postupně se ukazuje, že i jedinec je pro historii velice důležitou součástí.¹⁰⁹

Dějiny každodennosti se svého rozkvětu dočkaly až v druhé polovině 20. století.¹¹⁰ Široké masy obyvatelstva se staly hlavním cílem bádání. Toto tvrzení není ale tak úplně doslovné, jelikož do dějin každodennosti řadíme také mikrohistorii, která zahrnuje sledování chování jedince nebo určité lokality. Každodenní život není pouze soukromá záležitost, každý člověk ho má odlišný a je jedno jaké místo zaujímá ve společnosti. Jak je uvedeno v knize Mileny Lenderové, „*historikové popisují a analyzují dějiny „zdola“ a „zevnitř“*“. „Sledujeme tak lidské chování a reakce na dobu a životní podmínky, ve kterých jedinec nebo určitá skupina obyvatelstva žije. Pro nás jsou tyto aktivity běžnou rutinou, ale pro historika a dobu, která je v zájmu bádání, jsou velice důležité – např. hygiena, spánek, jídelníček, cestování nebo i setkávání s přáteli.“¹¹¹

4.1 Vztahy s příbuznými

„Stejně jako dnes, také po celé 19. století, byla rodina především malá sociální skupina tvořená jedinci spjatými manželstvím, pokrevním příbuzenstvím či adopcí. Úplnou rodinou se myslí rodiče, popřípadě jejich děti. Pokud žije pohromadě více generací, pak za rodinu považujeme dvě nejmladší generace.“¹¹²

Šlechtická rodina Parishů si byla mezi sebou velice blízká. Autoritou, asi jako ve většině rodin a to nejen šlechtických, byl otec. Z deníků je dobře patrné, že všichni tři synové si otce velice vážili a vzhlíželi k němu. Často spolu vedli rozhovory o různých rodinných problémech, nejvíce spolu probírali finance. Např. v říjnu roku 1896 Francis píše, že má otec

¹⁰⁹ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 396.

¹¹⁰ KUBEŠ, Jiří. *Dějiny každodennosti II. (1500 – 1750)*. Pardubice 2007 - 2012. s. 8. [cit. 19. 5. 2014]. Dostupné zatím pouze online na: <<http://uhv.upce.cz/upload/skripta2012.pdf>>.

¹¹¹ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 402-403.

¹¹² LENDEROVÁ, Milena a kol. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 158.

vážné starosti o finance, je nervózní a nepřiměřeně šetřivý v maličkostech.¹¹³ Je možné, že i díky této nastalé finanční situaci jsou nuceni prodat své panství Wasserlos,¹¹⁴ i přesto, že je v denících zmíněno, že je to z důvodu neschopnosti bratrů převzít sídlo.¹¹⁵ Zpráva o tom, že bylo sídlo prodáno, se objevuje v zápise ze dne 27. března 1901. 22. ledna se totiž na Wasserlos jeli podívat manželé a rozhodli se později k jeho nákupu, jelikož se na toto datum Francis v závorce odkazuje.¹¹⁶

S bratrem Oscarem si rozuměl asi nejvíce. Jezdili společně zařizovat úřední věci, často spolu chodili ke kadeřníkovi a na procházky po zámeckém parku. Přátelský vztah měl i s jeho ženou Adelheid, se kterou trávil hodně času možná i díky časté Oscarově nepřítomnosti.¹¹⁷ Francis dokonce i ve své závěti svěřil svou pozůstalost právě bratru Oscarovi.¹¹⁸

Jejich blízké vztahy dokládá také Francisův sešit se seznamem jeho korespondence. Dopisy byly různého typu. Osobní korespondence je samozřejmostí, ale například otcí posílal účty, peníze nebo si také navzájem posílali čaje. Oproti tomu bratrům posílal dárky, blahopřání k narození dítěte nebo různé publikace.¹¹⁹ Každoročně posílal všem příbuzným a přátelům novoroční přání a gratulace k narozeninám.¹²⁰ Z tohoto důvodu také často nakupoval na svých cestách známky na dopisy.¹²¹

Dalším dokladem o blízkosti členů rodiny Parishů bylo časté večerní předčítání např. dopisů. Často četl Francis své matce, ale nebylo výjimkou, kdy poslouchalo četbu i více příbuzných.¹²² S rodiči i ostatními příbuznými nejčastěji sedával na terase nebo v salonu,

¹¹³ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 651, rkp 33, karton č. 49, Deník Francise Parishe IV., zápis ze dne 14. října 1896.

¹¹⁴ Zámeček Wasserlos se nachází v německém městě Alzenau, v kraji Aschaffenburg v Bavorsku. Byl postaven roku 1790 na troskách hradu. Jak bylo v předchozí kapitole zmíněno, v roce 1868 ho zdědil Francisův otec Edmund, a to nejspíše od Ludovici des Bordes, roz. Brentano.
URL: <http://de.wikipedia.org/wiki/Schloss_Wasserlos>, [cit. 26. 3. 2015].

¹¹⁵ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 651, rkp 33, karton č. 49, Deník Francise Parishe IV., zápis z 9. října 1896.

¹¹⁶ Tamtéž, zápis ze dne 22. ledna a 27. března 1901.

¹¹⁷ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., př. zápis ze dne 23. září 1895.

¹¹⁸ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 671, karton č. 52, Pozůstalost Francise Richarda Parishe, Ověřený opis závěti ze 14. srpna 1903.

¹¹⁹ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 647, karton č. 48., Záznamník odeslané korespondence, zápis např. ze dne 28. října 1895, 24. února 1896 nebo 11. ledna 1900.

¹²⁰ Tamtéž, zápis ze dne 30. prosince 1894.

¹²¹ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 649, rkp 31, karton č. 48, Deník Francise Parishe II., zápis ze dne 16. dubna 1895.

¹²² SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., př. zápis ze dne 29. prosince 1895.

kde společně kouřili doutníky, popíjeli pivo a vedli rozhovory. Tyto společné chvílky spolu trávili i několikrát denně.¹²³

Mohla by nás zmást skutečnost zápisu o smrti otce ve Francisově deníku. Když mu 22. března 1902, tedy téměř o 2 měsíce po otcově smrti – ten zemřel 22. ledna¹²⁴, přišel do Rwandi telegram od bratra Oscara, Francis v deníku si uvádí pouze tato slova: „*Otec* +“. Za touto informací uvádí ještě dodatek o nočním zemětřesení.¹²⁵ Naštěstí se dochoval dopis z 23. března 1902, který obratem poslal Oscarovi a který Francisovu lhostejnost vyvrací. Je smutné, že se tuto pro něj velice „významnou“ událost dozvěděl až 2 měsíce poté. Píše bratrovi, že je touto zprávou otřesen. Další část dopisu je velmi emotivní, a proto ji zde příkládám: „*Všechno bych tak rád věděl. Nemoc, poslední dny, kdo u něj byl, smrt, kdy a kdo u něj seděl, zda o mně ještě mluvil. Na tohle všechno musím čekat minimálně 5 týdnů, jestli mi okamžitě odepíšeš. Když jsem se s ním na frankfurtském nádraží loučil, řekl slova: „Nikdy tě znovu nevidím“ a byl tak strašlivě smutný, [...].*“¹²⁶ V následujícím dopise Oscarovi, z 11. dubna 1902, píše, že mu přišel ještě jeden dopis od otce, který synovi napsal 8 dní před svou smrtí. Francis to komentuje francouzským spojením: „*d' outre tombe*“.¹²⁷ Zde je vidět skutečnost, že se deníkové záznamy a korespondence mohou navzájem doplňovat.¹²⁸

4.2 Společenský život

Důležitou součástí života šlechty byly společenské styky. Šlechta přicházela do styku především se stejnou společenskou vrstvou, měšťanským vrstvám většinou nebyl umožněn

¹²³ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., př. zápis ze dne 26. prosince 1895.

¹²⁴ BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 100.

¹²⁵ „*Papa* +“

SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 655, rkp 37, karton č. 49, Deník Francise Parishe VIII., zápis ze dne 22. března 1902.

¹²⁶ „*Alles, was ich so gern wissen möchte, Krankheit, letzte Tage, wer bei ihm war, Tod, wann und wo beigesetzt, ob er noch von mir gesprochen hat – alles das muss ich noch mindestens 5 Wochen erwarten, wenn Du mir unmittelbar darauf geschrieben hat. Als ich zum letzten Mal auf dem Frankfurter Bhf. von ihm Abschied nahm, sagte er die Worte: „Ich sehe Dich nie wieder.“ Und war so furchtbar traurig [...].*“

SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, „*Briefe*“, inv. č. 666, karton 52, dopis ze dne 23. března 1902, Ishangi.

¹²⁷ Překlad: „*ze záhrobí*“.

SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, „*Briefe*“, inv. č. 666, karton 52, dopis ze dne 11. dubna 1902, Ischangi/Kivu see.

¹²⁸ KOLDINSKÁ, Marie. Nepřítomné i všudypřítomné. Obraz žen ve šlechtických ego-dokumentech 16. a první poloviny 17. století. In LENDEROVÁ, Milena, KUBEŠ, Jiří (edd.). *Osobní deník a korespondence – snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto) literární vyjádření?*. Pardubice 2004, s. 13.

přístup do těchto vyšších kruhů. Přátelské návštěvy byly jednou z nejpřirozenějších forem sociability a byly velice důležitou součástí komunikace mezi šlechtickými rody. I zde bylo z hlediska etikety důležité respektovat pravidla a způsoby komunikace. Byly stanoveny zásady zdravení, stolování, chování se na ulici i v dopravních prostředcích. Vše se bylo možné dočíst v kánonech společenské výchovy a to dokonce už v počátcích vzniku knihtisku, kdy začaly vycházet první společenské katechismy. Důležitým pojmem byl tzv. *jour fixe* – pevný den, kdy byl stanoven rozvrh celého dne, tedy i rozvržení návštěv.¹²⁹ Termín *jour fixe* používá i Francis ve svých záznamech, je tedy jasné, že tento název byl v povědomí společnosti.¹³⁰

Velkou oblibou se začaly těšit salony. Na přelomu 19. a 20. se postupně vytvářely i v prostředí měšťanském, šlechta měla své salony už o století dříve. Většinou se dělily na umělecko – literární, filozofické a politické.¹³¹ Rodina Parishových do salonů jako takových nechodila, ale zúčastňovala se různých návštěv a dýchánek mezi ostatními šlechtickými rody. Rodina měla velice dobré styky, také i díky tomu, že v okolí jejich panství Žamberk se velice blízko nacházely významné šlechtické rody. Např. Doudleby nad Orlicí byly sídlem pánů Bubnů z Litic, Častolovice patřily rodu Sternbergů nebo rodina Schaumburg-Lippé vlastnila zámky Náchod a Ratibořice.¹³² Z deníků je patrné, že se mezi sebou rody znaly. Rodiny se navzájem potkávali na společenských akcích. Dokladem může být i návštěva některých členů z rodu Bubnů v Žamberku 26. září 1895. Ve stejný den odpoledne dokonce přijel i Karl Wiedersperg, jeden z příbuzných Oscarovi ženy Adelheid roz. Wiedersperger.¹³³ Tento rod vlastnil východočeský statek Medlešice, kde, jak již bylo zmíněno, byl oddán Francisův bratr Oscar právě se svou ženou v roce 1891.¹³⁴

Asi největší společenskou událostí byla plesová sezóna. Plesy se stejně jako dnes konaly většinou v měsíci lednu a únoru. Byly událostí, kde se daly navázat vysoké společenské kontakty, protože je často navštěvovala i aristokracie. U Francise se myslí zejména plesy,

¹²⁹ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 303 – 304.

¹³⁰ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., př. zápis ze dne 16. prosince 1895 nebo inv. č. 648, rkp 30, karton 48, Deník Fr. Parishe, zápis ze dne 2. prosince 1894.

¹³¹ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 307.

¹³² MAŠEK, Petr. *Modrá krev: Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. Praha: Mladá Fronta, 1999.

¹³³ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 22. září 1895.

¹³⁴ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 3. října 1895.

kteřé navštěvoval během své služby v okolí města Stuttgart. Zúčastnil se až tří plesů za měsíc a byl zván např. na královský bál nebo na ples u ministra války.¹³⁵ Na některých se ale dokonce nudil, a proto šel brzy domů.¹³⁶

Velké oblíbenosti se těšily plesy maškarní. Těm Francis přikládá největší pozornost. Krásným příkladem byl ples z 5. února 1896., tzv. *Künstlerfest*, v Mnichově. Sám se obléká také do maškarního převleku, a to do kostýmu lodníka. Téma tohoto ročníku bylo „podsvětí“, proto také Francis poukazuje na živé bronzové sochy, menažérii a vyobrazení pekla. O maskách píše, že někteří účastníci plesu byli téměř nazí, ale ohromně vtipní. Některé převleky ho zaujaly natolik, že si je i zapsal do svého deníku, např. trpaslík s lucernou, řečtí a rumunští vojáci s košťaty jako ozdobou helmy, sebevrah nebo tulák. Zde je možné ze zápisů vypořozovat, že plesy v maskách byly velmi populární. Byly pravděpodobně uvolněnější než plesy v upnutých společenských róbách a možná proto se těšily takové oblíbenosti.¹³⁷

4.3 Festivity

Život jedince byl charakterizován lidskou potřebou vybočit z každodenního rytmu a rutiny.¹³⁸ Mezi všedními dny a týdny byly svátky často vítaným rozptýlením. I v denících Francise Parishe se s nimi neustále setkáváme. Nejvýraznějšími svátky byly, a stále ještě jsou, ty, které jsou spojené s církevním rokem. Doba před Velikonocemi se vyznačovala pravidelnými návštěvami kostela a zpovědí. Během Vánoc se postupem času rozšířil i zvyk kupování vánočního stromku a to i do měšťanských vrstev. Další slavností, která se dostala také do pravidelných každoročních oslav, byly jmeniny a narozeniny. Tyto dny se během 19. století začaly slavit téměř ve všech vrstvách společnosti. Vázala se k tomu hostina, tanec a zpěv, v prostředí u šlechty byl někdy zařazen i ohňostroj.¹³⁹

¹³⁵ SOA Zámřsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 31. ledna a 22. února 1896.

¹³⁶ SOA Zámřsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 13. ledna 1896.

¹³⁷ SOA Zámřsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 5. února 1896.

¹³⁸ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 277.

¹³⁹ LENDEROVÁ, Milena. „A ptáš se, knížko má...“. Praha: Triton, 2008. s. 205 – 206.

Prvním důležitým a i největším svátkem v kalendářním roce byly již zmíněné Velikonoce. Tento největší křesťanský svátek je hojně slaven i dnes, i když s jistými rozdíly. Francis Parish si každoročně zaznamenal ve svém deníku Velikonoční neděle i Velikonoční pondělí, nikdy neopomněl tuto část roku zdůraznit. Každé ráno na Velikonoční neděli i pondělí bylo jeho povinností navštívit bohoslužbu v kostele. V jednom z deníků to Francis označuje jako vyřízení záležitostí v kostele.¹⁴⁰ V roce 1896, kdy připadla Velikonoční neděle na 5. dubna, si Francis při sezení v salonu s rodinou zapsal: „*Velikonoční vajíčka, děti pijí mléko*“. Vajíčka dětem koupil už den předem ve městě.¹⁴¹ O den později, na Velikonoční pondělí, odešel v 10:15 do kostela, kde byl unesen kázáním faráře z Vestfálska. Po obědě se vydal do města a stěžoval si, že kvůli tržišti je uzavřena část promenády. Večer seděli se svým bratrem Oscarem u doutníku a velmi zajímavá byla jejich témata rozhovoru – spiritismus (den předtím ho probírají i s rodiči) a politika. Většina dalších let byla téměř totožná, a proto je jasné, že rodina Parishů neslavila Velikonoce nějakým zvláštním způsobem, ba spíše naopak.¹⁴²

Velikonoční neděle a pondělí v roce 1903, i přesto že byl Francis v Africe, nebyla vlastně ničím zvláštním. V neděli hned ráno v 7. hod. proběhla mše. Ještě před tím mu biskup ukázal kostel, který se Francisovi velice líbil, jelikož ho v deníku téměř celý popsal – 3 lodě, gotický špičatý oblouk, dominující celé misii atd. Jednu hodinu po poledni velikonoční jídlo, na jejímž konci otevřel velitel sekt. Odpoledne ale musel Francis na lodi odjet a za měsíčního svitu dorazili do zálivu, kde se do příštího dne čekalo na dřevo. Zde se setkává s misionářem, o kterém píše, že je už 24 let v Africe a viděl zde spoustu míst. Zdůrazňuje to, že mu vyprávěl velice zajímavé věci z dřívějších dob. V tento den navštěvují ještě jeden kostel, ale ne z důvodu velikonočních svátků, ale ze zvědavosti. Zde obdivuje krásný oltář.¹⁴³

Vánoční svátky byly ve většině případů svátky klidu, jak je tomu i dnes. Rodina trávila Vánoce každý rok na jiném místě – Ludwigsburg, Žamberk, Merano a ne vždy byla rodina úplná. V letech 1901 – 1903, kdy trávil Francis své dny v Africe, u vánočního stromu chyběl. V jednom případě, roku 1899 Vánoce dokonce nestihl, a to kvůli zpoždění vlaku v Praze.

¹⁴⁰ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 649, rkp 31, karton č. 48, Deník Francise Parishe II., zápis ze dne 15. dubna 1895.

¹⁴¹ „*Ostereier, Kinder trinken Milch.*“ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 5. dubna 1896.

¹⁴² SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 6. dubna 1896.

¹⁴³ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishl, inv. č. 656, rkp 38, karton č. 49, Deník Francise Parishe IX., zápis ze dne 12. a 13. dubna 1903.

V době, kdy se dostal domů, téměř celá rodina spala.¹⁴⁴ Strom byl už v tehdejší šlechtickém světě součástí Vánoc. 23. prosince 1895 na něj nakupovali ozdoby a svíčky, stejně jako dnes. Na Štědrý den v odpoledních hodinách ozdobili strom a poté si rozdali dárky. Podrobnějším záznamům se Francis vyhýbal, pouze právě v tomto roce si zapsal do deníku pár dáreků. Mezi nimi bylo např. 60 lahví vína od Oscara nebo od otce 150 marek na kožich. Poté většinou proběhla večeře, hudba a doutníky a před půlnocí rodina odešla vždy do farního kostela na půlnoční mši. Další dva sváteční dny (25. a 26. prosince) bylo každoroční povinností navštívit bohoslužby v kostele.¹⁴⁵

Poslední den roku se na přelomu 19. a 20. století neslavil takovým způsobem jako v dnešní době. Francis trávil 31. prosinec po návštěvě kostela převážně doma a při rozmluvě a popíjení s otcem. Jedinou aktivitu dokazuje zápis v deníku, kdy odpoledne poslední den v roce nakoupil na večer rum.¹⁴⁶ Žádné ohňostroje a bujaré oslavy neprobíhaly, ani když trávil tento den ve službě nebo v Africe. Např. v roce 1901 si zapisuje pouze 2,5 hodinový pochod.¹⁴⁷

Důraz svým narozeninám (21. května) Francis také rozhodně nepřikládal. Pokud byl zrovna ve vojenském kasinu se svými přáteli, dali si na oslavu alkoholické nápoje, ale nebyly to velké bujaré oslavy. Dokladem je rok 1896: „2,0 [myšleno 14 hod. odpoledne – B. S.] jídlo s hudbou a boule (narozeniny).“¹⁴⁸ Na rozdíl od toho oslava císařových narozenin probíhala ve větší míře. 27. ledna, v den narozenin císaře Viléma II., v roce 1896 si Francis ve svém deníku zaznamenal: „*Snídaně u Fishera: ústřice, humr, kaviár, sherry.*“ Večer poté proběhla oslava v kasinu a u Francise na pokoji.¹⁴⁹

Spíše zajímavostí než pravidelnou festivitou byla biskupova ceremonie v Žamberku, která se konala v roce 1895. Součástí této slavnosti bylo biřmování. 3. října přijel do Žamberka

¹⁴⁴ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 653, rkp 35, karton č. 49, Deník Francise Parishe VI., zápis ze dne 24. prosince 1899.

¹⁴⁵ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 23. a 24. prosince 1895.

¹⁴⁶ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 31. prosince 1895.

¹⁴⁷ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 655, rkp 37, karton č. 49, Deník Francise Parishe VIII., zápis ze dne 31. prosince 1901.

¹⁴⁸ „2,0 Essen mit Musik u. Bowle (Geburtstag).“

SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 21. května 1896.

¹⁴⁹ „Frühst. bei Fisher: Austern, Hummer, Caviar, Scherry.“

SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 27. ledna 1896.

děkan Czepsky z Mikolovic u Medlešic, který bydlel při této události právě na zámku u rodiny Parishů. Tento děkan dokonce oddával Francisova bratra Oscara a jeho ženu Adelheid v roce 1891. Druhý den přijel do vyzdobeného Žamberka biskup z města Královec. Když přijížděl k vítěznému oblouku, zněla celým městem uvítací fanfára. Poté biskup odjel na faru a mezitím odešly spolky a biřmované děti připravit se do kostela. Když byla v kostele odehrána hudba, dorazil sem biskup i s ostatními duchovními z fary. Zde měli Oscar a Francis pro sebe patronátní lóži. Nejdříve farář kostela pronesl český zdravící proslov a po modlitbě a zpěvu žalmů biskup pronesl české kázání. V 15 hod. začalo biřmování v městském kostele. Biskup udělal okruh okolo všech dětí v kostele, provedl pokřižování. Poté si sedl se svou holí před oltářem a měl k dětem proslov. Na to se před ním shromáždily a poklekly. Poté poslední požehnání, třikrát zazvonění a biřmování bylo u konce. Večer se většina duchovních setkala u rodiny Parishů na zámku, kde společně povečeřeli. Byl zde přítomný biskup a duchovní (kanovník, děkan, ceremoniář, vikář a děkan). Všichni představitelé církve jedli postní jídlo. Francis zdůrazňuje, že biskup jedl rybu nožem. Ostatní členové rodiny měli jídlo i s masem. Francis se s vikářem bavil o jeho mládí a biskup si zahrál s Oscarem kulečnick. Po jídle všichni odešli.¹⁵⁰

4.4 Volný čas

Termín „volný čas“ v 19. století v měšťanském prostředí téměř neexistoval. Určitému volnu a odpočinku se v tomto prostředí lidem dostalo až během průmyslové revoluce, kdy byl odpočinek velice důležitý z toho důvodu, aby byli lidé ve svém zaměstnání co nejvíce výkonní. Ve šlechtickém prostředí tomu bylo jinak. Pokud šlechta nějakým způsobem pracovala, jistojistě neměla tak tvrdé podmínky jako například dělníci v různých manufakturách a později v továrnách. Téměř vždy měla šlechta prostor pro svoji zábavu.¹⁵¹

Nejoblíbenější aktivitou šlechty ve volném čase byl především lov. Už v minulosti byl velice oblíbenou činností a nejdůležitější věcí středověké a novověké šlechty bylo ukázat své lovecké schopnosti. V 19. a 20. století tomu bylo zrovna tak. Hony se pořádaly podle středověkého tradice se zbraní v ruce a probíhaly v šlechtických revírech. Bylo stanoveno

¹⁵⁰ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 3. a 4. října 1895.

¹⁵¹ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 271 – 273.

místo vystavení pro ulovenou zvěř většinou tam, kde se mohl tento kus nejvíce prezentovat. Tyto lovecké trofeje byly často vystavovány na šlechtických loveckých zámečcích a loveckých sídlech. Tím šlechta dokazovala svou schopnost a také rodovou tradici.¹⁵²

I rodina Parishů se lovů zúčastňovala. Nebylo to ale v takové míře jako u velkých šlechtických rodů, například knížecí rodina Schwarzenbergů měla farmu a svůj vlastní revír i v Keni.¹⁵³ Parishové jezdili na lov pouze na svých pozemcích v Čechách, jinde k tomu neměli příležitost. Nejčastějším „lovcem“ byl bratr Francise Edmund. Často z lovu přivázel bažanty, zajíce a koroptve. Při procházce po zahradě si Francis jednoho dne do závorcky zapsal: „*Edm. střílí sojku.*“¹⁵⁴ Francis se raději projížděl na koni, než aby jezdil na lov. Pokud byl na některém z parishovských sídel, jezdil na koni velice často.¹⁵⁵ Návštěva koňských závodů byla velmi obvyklá, ale účast na závodech psů už tak častá nebyla, ale v deníku je nalézt můžeme.¹⁵⁶

Obecně ve společnosti v 19. století se stal fenoménem sport. V zimních obdobích chodila šlechta nejraději na kluziště. Francis chodil často s Oscarovou ženou Adelheid a ostatními přáteli. Několikrát v denících zmiňuje skutečnost, že jsou na zítřejší den opět domluveni na led.¹⁵⁷ V letních měsících byl velice oblíbeným sportem tenis. Pokud Francis nesloužil v armádě a rodina byla právě v Ludwigsburgu, hrál tenis skoro každý den, někdy dokonce i dvakrát. Další činnosti, které šlechta v té době hrála, byly například kuželky, kulečnick nebo různé stolní hry. Šlechta měla často různé návštěvy, a proto byly tyto hry velice rozšířené.¹⁵⁸ Do sportu bychom také mohli zařadit spíše úsměvnou a výjimečnou událost, zápis ze září roku 1896: „*Ten [Edmund] zkouší jet na mém velocipedu; někdy jezdím na dvoře sám.*“¹⁵⁹

¹⁵² POKORNÝ, Pavel. Ušlechtilá zahálka: Hony a lovy na přelomu 19. a 20. století. In *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*. 33, č. 1, 2011. s. 14.

¹⁵³ Tamtéž, s. 16.

¹⁵⁴ „*Edm. schiesst Häher.*“

SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 8. a 11. října 1895.

¹⁵⁵ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 653, rkp 35, karton č. 49, Deník Francise Parishe VI., zápis např. ze dne 25. září 1899.

¹⁵⁶ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 3., 6. a 18. června 1895.

¹⁵⁷ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 29. prosince 1895.

¹⁵⁸ Tamtéž, příkladem je zápis ze dne 22. června nebo 2. října 1895.

¹⁵⁹ „*Dieser versucht auf meinem Velociped zu fahren; fahre selbst etwas auf dem Hof.*“

SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 27. září 1896.

O velocipedu se poté zmínil již pouze v té souvislosti, kdy bylo kvůli závodům uzavřeno město a on s bratrem Oscarem uviděl cyklistu.¹⁶⁰

Francisovou oblíbenou zábavou, možná lépe řečeno odpočinkem, byla četba. Často sedával v čítárnách, a to nejen na svých panstvích. Důkazem je také již zmíněné předčítání své matce. Některé knihy, které ho nejspíše zaujaly, si zaznamenal do svého deníku. Podle knih neměl žádný vyhraněný žánr a četl spíše to, co bylo v té době moderní. Bohužel na knihu nikdy nenapsal žádné své hodnocení. Četl například knihy: *Also sprach Zarathustra* od Friedricha Nietzscheho,¹⁶¹ *Histoire d'une grande dame* od Helene Potocka¹⁶² nebo rád měl Emila Zolu.¹⁶³ Velice často četl také různé tiskoviny, ze kterých můžeme uvést jako příklad humoristicko – satirický, bohatě ilustrovaný týdeník *Fliegende Blätter*.¹⁶⁴ Zakladateli tohoto německého tisku byli Kasper Braun a Fridrich Schneider. Listy vycházely od roku 1844 do roku 1944, tedy přesně 100 let.¹⁶⁵ Téměř k samozřejmostem se u šlechtických rodin počítá návštěva divadla a různých akcí podobného typu. Např. v červnu 1895 navštívil během večera dokonce dvojí představení – Mascagniho operu *Sedlák kavalír* a balet *Puppenfee*.¹⁶⁶ Častým ukrácením volného času byla procházka po promenádě, kde Francis rád navštěvoval cukrárnu a kupoval si zde zmrzlinu.¹⁶⁷

¹⁶⁰ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 19. dubna 1896.

¹⁶¹ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 649, rkp 31, karton č. 48, Deník Francise Parishe II., zápis ze dne 15. dubna 1895.

¹⁶² SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 5. října 1896.

Helene Apollonia roz. Masalska (1763 – 1815) byla dcera litevského soudního pokladníka, po jeho smrti se dostala do péče svého strýce Ignáce Masalskiho, biskupa z Vilniusu. V roce 1779 se provdala za prince Karla Josefa Emanuela de Ligne (1759 – 1792), ale v roce 1788 od něj a dcery utekla a po jeho smrti se provdala za Vincenta Potockiho (1749 – 1825).

URL: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Helena_Apollonia_Masalska>, [cit. 26. 3. 2015].

¹⁶³ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 651, rkp 33, karton č. 49, Deník Francise Parishe IV., zápis ze dne 23. prosince 1897.

¹⁶⁴ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 1. ledna 1896.

¹⁶⁵ URL: <<http://www.ub.uni-heidelberg.de/helios/fachinfo/www/kunst/digilit/fliegendeblaetter.html>>, [cit. 25. 6. 2014]. Na těchto internetových stránkách univerzity v Heidelbergu je tento týdeník přístupný v digitalizované podobě.

¹⁶⁶ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 22. června 1895.

Balet *Puppenfee* napsal rakouský skladatel Josef Bayer a premiéru měl 4. října 1888 ve Vídni. Dodnes je každoročně uváděn ve vídeňské Státní opeře.

URL: <[http://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Bayer_\(Komponist\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Bayer_(Komponist))>, [cit. 26. 3. 2015].

¹⁶⁷ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 651, rkp 33, karton č. 49, Deník Francise Parishe IV., zápis ze dne 16. října 1896.

4.5 Život v armádě

V každém státě v Evropě byla armáda velice důležitou součástí. Nesměla být brána na lehkou váhu, jelikož během politických jednání a řešení sporů bylo potřeba ozbrojených sil. Ve vojenských dějinách nelze nalézt pouze popisy bitev, válečné manévry nebo různá tažení, ale je důležité zachytit i každodenní život v armádě. K tomu patřila např. služba vojáků, ubytování, stravování nebo jejich uniforma.¹⁶⁸

V průběhu 18. a 19. století po vstupu do jednotky proběhl výcvik. Rekruti se učili ovládat zbraně, trénovali střelbu a snažili se vojáky naučit, jak se chovat na přehlídce. Pokud proběhl neoblíbený výcvik v přírodě, byl často ztížen přírodními podmínkami a nevyzpytatelným počasím. Spaní na podmáčené zemi určitě nebylo nic příjemného.¹⁶⁹

Až během 19. století se velmi důležitou stala stálá armáda a postupně byli občané nuceni splňovat vojenskou povinnost. Proto bylo nutné vystavět ubytovací jednotky pro vojáky – kasárny. Jednotlivé pokoje nebyly téměř vybaveny, součástí byla pouze lůžka. Jen jednoduché poličky na osobní věci byly povoleny, ostatní věci si ani nevynášeli z kufrů.¹⁷⁰

U šlechticů to bylo jiné. I přesto, že Francis měl službu v armádě jako své zaměstnání, ukazovaly se zde značné rozdíly. Mezi výcvikem a různými manévry dost často jezdil domů. V té době nebyla téměř žádná pohotovost, proto nemusel být v táboře neustále. Nasvědčují tomu i vcelku časté dovolené, minimálně jednou za dva měsíce odjel domů, ale podle deníků je to velice nepravidelné. Během vánočních svátků např. v roce 1894 odjel 23. prosince domů a zpět jel až 6. ledna.¹⁷¹ Další součástí služby byly i dny volna (Fr. si je někdy zapsal jako dny klidu), které byly ve většině případů v neděli + jeden další den v týdnu, např. čtvrtek.¹⁷²

Odlišností pro šlechtice bylo také ubytování. Francis, na rozdíl od obyčejných vojáků, měl vždy svůj pokoj nebo kvartýr. Neví se, zda mu ho přidělila sama armáda nebo zda si pokoj platil sám. O tom v denících není žádná zmínka. Dokonce se v jeho pokoji občas shromáždili

¹⁶⁸ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 212 – 213.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 221 - 226.

¹⁷⁰ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 226 – 227.

¹⁷¹ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 648, rkp 30, karton č. 48., Deník Francise Parishe I., zápis ze dne 23. prosince 1894 a 6. a 7. ledna 1895.

¹⁷² SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 6., 10. a 13. září 1896.

jeho přátelé a to většinou ve večerních hodinách. Nejspíše si zde povídali a popíjeli alkohol.¹⁷³

V kasinu, jak označuje vojenskou instituci, velice vzkvétal i společenský život. Mezi vojáky vznikalo značné přátelství, ostatně jak můžeme ukázat právě na Francisově službě. Měl zde spoustu přátel, se kterými přicházel do styku i mimo vojenskou službu nebo si s nimi minimálně dopisoval.¹⁷⁴ Přátelská posezení a bujaré večírky nebyly v kasinu žádnou výjimkou. Často se zde pořádaly oslavy narozenin vojáků nebo poté naopak rozlučkové posezení při odchodu ze služby nebo na dovolenou. Nezbytnou součástí oslav byl vždy alkohol, který doprovázely oblíbené společenské hry, jako byl kulečník nebo poker. Během dne mezi sebou hráli také již zmíněný tenis.¹⁷⁵

Zde to vypadá, že si Francis ve službě užíval pouze zábavu, ale není to tak úplně pravda. Je fakt, že by člověk podle některých jeho zápisů mohl mít ten dojem, ale je možné, že se zde mohlo projevit jedno z úskalí deníkových záznamů a to fakt, že pro něj bylo jistě zajímavější si zapsat dýchánky s přáteli než různé vojenské úkony. Ale zápisy o pochodech a prohlídkách v denících rozhodně nechybí. Příklad ze dne 22. září 1896 popisuje odjezd v 5:30 ráno ve studeném dešti. S celou skupinou šli krajinou, poté se setkali s další skupinou – nejspíše 26. dragounský pluk – a společně se s veliteli nasnídali. Francis se poté vrátil na koni s hlášením zpět. Večer proběhl nástup koní a celá pěchota poté čekala v hospodském sále na další příkaz.¹⁷⁶

Součástí jeho výcviku byla v určité době i škola plavání. Do ní chodil někdy v brzkých ranní hodinách, jindy odpoledne, v některý den dokonce i vícekrát. Nikdy ale blíže nedefinoval, jak tento výcvik probíhal nebo co bylo jeho součástí. V jednom případě se zmiňuje i o plavecké přednášce.¹⁷⁷

¹⁷³ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 4. června 1896.

¹⁷⁴ Dopisoval si také s veliteli, Záz. odesl. korespondence, zápis např. ze dne 7. listopadu 1895. SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 647, karton č. 48, Záznamník odeslané korespondence, zápis např. ze dne 19. dubna 1896.

¹⁷⁵ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 11. srpna 1895.

¹⁷⁶ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 22. září 1896.

¹⁷⁷ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 17. srpna 1895.

Francisův otec si přál, aby šel na vojenskou akademii. Do deníku si ale zapsal: „*Jsem velmi nešťastný, protože mám armády plné zuby; nejraději bych si na dalším lovu zlomil vaz.*“ I přes tuto stížnost, vydržel v armádě až do konce svého života a svou kariéru dotáhl na nadporučíka. Vojenskou akademii ale opravdu nikdy nenavštívil.¹⁷⁸

4.6 Cestování

Důležitou součástí života šlechtice bylo v 19. století cestování. Typickým znakem byl šlechticův pohyb mezi několika sídly či byty ve městech a na venkově. Důvodem častého přemístění byla především kariéra, povinnost spravovat sídlo nebo pouze odpočinek na letních zámečcích.¹⁷⁹ Rodina Parishů byla ukázkovým příkladem. V průběhu roku trávili nejvíce času ve městě Ludwigsburg, v létě zajížděli do Čech na své panství Žamberk nebo na své druhé, již zmíněné, panství Wasserlos. Dovolenu si užívali také na jiném místě, jezdili např. do lázeňského města Merano. V průběhu celého roku se téměř neustále pohybovali z místa na místo. I pobyty po hotelových pokojích nebyly žádnou výjimkou.¹⁸⁰

Častými cestami, která šlechta ráda uskutečňovala, byly cesty za zdravím. Velice populárními se staly lázně, jak české tak rakouské. Strach z nemocí a jistá prestiž byly hlavními důvody návštěv, a pokud si tuto kúru mohla šlechta finančně dovolit, neváhala a lázně prostě a jednoduše navštívila.¹⁸¹ Hlavními centry v českých zemích byly už od přelomu 18. a 19. století především Karlovy Vary a Teplice. Tyto lázně navštěvovali šlechtici z celé Evropy.¹⁸² Francis Parish do lázní sice nejedil, ale díky záznamníku o jeho korespondenci je jasné, že jeho matka byla hostem této instituce. Pravidelně, od roku 1894 do 1901, v květnových a červnových měsících odjela vždy do Mariánských lázní. Jezdila převážně sama, bez manžela, který navštívil lázně jen výjimečně a pokud je navštívil, absolvoval s paní Parishovou jen částečný pobyt, nejspíše ale ne delší jak týden. Její pobyt trval vždy

¹⁷⁸ „*Ich bin sehr unglücklich, das Militär habe ich gründlich satt; am liebsten bräuche ich mir auf der nächsten Jagd das Gerick.*“

SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 651, rkp 33, karton č. 49, Deník Francise Parishe IV., zápis ze dne 10. října 1896.

¹⁷⁹ BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2005. s. 104.

¹⁸⁰ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 649, rkp 31, karton č. 48, Deník Francise Parishe II., zápis ze dne např. 16. dubna 1895.

¹⁸¹ BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2005. s. 104.

¹⁸² LENDEROVÁ, Milena a kol. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 384.

minimálně měsíc, spíše déle. Je jasné, že si tam Francisova matka jezdila odpočinout od své rodiny, ale i popovídat si se ženami ze stejných vrstev. V roce 1902 a 1903 ale do lázní neodjela, nejspíše kvůli smrti svého manžela.¹⁸³ Lázně poskytly nejen zdraví, ale i navázání společenských kontaktů, což byla pro rodinu velmi módní záležitost.¹⁸⁴

V 19. století byly u šlechty vítány cesty za vzděláním, což byl jakýsi pozůstatek novověkých kavalírských cest. O takovéto cestě Francise Parishe nemáme žádné zprávy. Nejspíše tuto cestu nepodnikl, protože na rozdíl od svého bratra Oscara nestudoval ani na univerzitě. Byla tu ale také řada šlechticů, kteří se na cesty vydávali vedeni touhou po exotice, dobrodružství i po pouhém rozptýlení, a ti se tak stali průkopníky moderního turismu.¹⁸⁵

Ve Francisových denících je toho důkazem například cesta do Janova v dubnu v roce 1895. Cesta byla součástí dovolené s rodinou v oblasti na italském pobřeží ve městě San Remo. Rodina zůstala ve městě a Francis se vydal sám do velkého města Janov. Před odjezdem si koupil tužku a papír, rozloučil se s rodinou a v 19:25 vyrazil sám na dobrodružství do Janova. Tam dorazil asi v 23:30 a omnibusem se přesunul do hotelu. V deníku sám přiznává, že se ubytoval velice draho. Druhý den, po prohlídce lodi, ve které místnosti na spaní přirovnal k vojenským kasárnám, navštívil několik paláců a kapliček, na kterých obdivoval jejich architekturu. Nejvíce ho zaujala gotická kaplička v katedrále San Lorenzo. V deníku si o kapličce zapsal: „*Skleněná okna! Sochy! Malby! Reliéfy!*“. Je jasné, že byl kaplí unesen více, jak celou stavbou černo-bílé mramorové katedrály San Lorenzo, o které se zde také zmiňuje. Po prohlídce města ještě v ten samý den odjel přes Milano blíže ke svému domovu.¹⁸⁶ V dalších dnech navštěvuje horu Monte San Salvatore, která se nachází na území Švýcarska. Chtěl na ní jet lanovkou, tedy stejným způsobem jako je to možné i dnes.¹⁸⁷ Nakonec kvůli zdržení lodi lanovku nestihl, a proto se vydal na horu pěšky. Zaznamenal, že od zastávky Paradino trvá cesta 53 minut, ale on potřebuje tak 1,5 hodiny. Po výstupu na něj nahoře

¹⁸³ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 647, karton č. 48, Záznamník odeslané korespondence, zápis ze dne 18. června 1894 a každoroční zápisy z měsíce května a června až do roku 1901.

¹⁸⁴ BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2005. s. 104.

¹⁸⁵ BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2005. s. 104.

¹⁸⁶ „*Glasfenster! Statuen! Gemälde! Reliefs!*!“

SOA Zámorsk, Rodinných archiv Parishů, inv. č. 649, rkp 31, karton č. 48, Deník Francise Parishe II., zápis ze dne 29. a 30. dubna 1895.

¹⁸⁷ Informace z oficiálních stránek hory Monte San Salvatore, URL: <<http://www.montesansalvatore.ch/it/home/>>, [cit. 20. 6. 2014].

čekala malá poutní kaplička a nádherný výhled. Při cestě dolů sestoupil do stanice tzv. „zubačky“, kde si dal v restauraci na osvěžení limonádu a odtud sledoval dalekohledem zapadající slunce za horou Monte Rosa a rudě zbarvené mraky nad Alpami.¹⁸⁸ Cesta pokračovala další 4 dny a to do doby, než dorazil do známého Ludwigsburgu, kde mu začínal za několik dní vojenský výcvik.¹⁸⁹

Podle zápisů v denících se nedílnou součástí cest se začíná stávat i knižní průvodce, tzv. *Baedeker*,¹⁹⁰ který si šlechtic před cestou kupuje. Před jednou z cest si Francis zapsal: „*Koupil jsem si Baedeker a doutník*“.¹⁹¹ Jiné vybavení, které si sebou bral, si v deníku nikdy nepoznamenal. Za zmínku stojí pouze fakt, že si občas nechával posílat své kufry předem. Zde vyvstává otázka, zda to byla pouze jeho šlechtická pohodlnost.¹⁹²

Neopomenutelnou částí cestování byly také dopravní prostředky. Až do 19. století byla hlavním prostředkem pro přesun cesta pěšky, která v sobě skrývala určité trápení a dobrodružství. V době, kdy se začaly rozšiřovat dopravní prostředky, se samotné cestování velice rychle mění. Lidé se snaží o to, aby pro ně bylo co nejpříjemnější, např. upravují konstrukce vozů, aby se nerovnosti cest co nejméně přenášely do vnitřku vozu.¹⁹³ V denících se setkáváme s několika druhy těchto nových dopravních prostředků. Nejčastěji se Francis, a možná i většina rodiny, dopravovala omnibusem taženým koňmi.¹⁹⁴ Pokud potřeboval svézt jen krátkou cestu, nejčastěji z hotelu na nádraží, svezl se právě s ním. Na delší vzdálenosti mezi městy byla nejrychlejší doprava po železniční trati. Vagony vlaků byly rozděleny podle tříd. Francis občas jezdil třídou první, aby měl pohodlí, většinou na spaní. Časté jsou případy, kdy si během jízdy připlatil za jízdu a přesunul se z druhé třídy do třídy

¹⁸⁸ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 649, rkp 31, karton č. 48, Deník Francise Parishe II., zápis ze dne 1. května 1895.

¹⁸⁹ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, karton č. 48, inv. č. 649, Deník Francise Parishe II., počátek května 1895.

¹⁹⁰ Karl Baedeker (1801 – 1859) byl knihkupec, který vydával průvodcovské knihy přeložené z anglického originálu do němčiny. Byl tak známý, že se slovo *Baedeker* začalo používat jako označení pro turistické průvodce. *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 3 díl.* Praha: J.Otto, 1890. s. 61.

¹⁹¹ „*Baedeker u. Cigarren gekauft.*“, SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 649, rkp 31, karton č. 48, Deník Francise Parishe II., zápis ze dne 24. dubna 1895.

¹⁹² SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 29. září 1895.

¹⁹³ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století.* Praha: Karolinum, 2009. s. 372.

¹⁹⁴ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 649, rkp 31, karton č. 48, Deník Francise Parishe II., zápis např. ze dne 22. dubna 1895.

první.¹⁹⁵ Ale jelikož jezdil vlakem velice často, byla i pro něj první a druhá třída určitým zážitkem, protože pokud by šlo o běžnou záležitost, nezapísoval by si to do svého deníku. Na dovolené si rodina pronajímala vůz. Bohužel nevíme, jaká byla v té době cenová relace pronájmu, zda se jednalo o levnější druh dopravy nebo to byla spíše prestižní a drahá záležitost. Přítomnost vozu dokládá také mezinárodní řidičský průkaz Oscara Parishe, který byl vystaven 17. února 1904 a zachoval se v SOA Zámorsk.¹⁹⁶ Posledním typem dopravy, kterou Francis využíval, byl parník. Je jasné, že cesta parníkem byla jen výjimečnou záležitostí. Nejčastěji ho používal při cestách do Afriky.¹⁹⁷

5 Cestování po Africe

Pokus Evropanů o znovudobytí asijského kontinentu probíhal téměř celé 19. století. U obrovských zemí jako je Indie nebo Čína bylo jasné, že je nemohou zcela ovládnout, ale díky úsilí o vnitřní rozvrácení států – oproti předchozím neúspěšným stoletím už měli např. opium nebo dělové čluny – se jim podařilo přizpůsobit asijské končiny svým potřebám. Po tomto úspěchu začal evropský svět otáčet své zájmy na poslední kontinent, který ještě nepodléhal jejich kontrole, možná i díky jeho rozmanitosti a divokosti. Tím kontinentem byla samozřejmě v té době neprobádaná Afrika.¹⁹⁸ Tzv. „*Scramble for Africa*“ („rvačka o Afriku“) označujeme období sporů mezi evropskými mocnostmi o dominanci v letech 1881 – 1914. Šlo zejména o rozšíření jejich koloniálního území a upevnění moci, které se projevovalo přestavováním měst, stavěním nových železnic nebo budováním nových přístavů na africké půdě.¹⁹⁹

Koloniální dělení Afriky probíhalo dvěma různými způsoby. První, pro většinu z nás přijatelnější variantou, bylo zkoumání území uvnitř kontinentu evropskými dobrodruhy, nejčastěji misionáři, kteří zároveň zastávali úlohu prvních etnografů, antropologů a lingvistů, protože při své činnosti zaznamenávali tamní kulturu a jazyky. Druhý způsobem,

¹⁹⁵ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 650, rkp 32, karton č. 49, Deník Francise Parishe III., zápis ze dne 22. září. 1895.

¹⁹⁶ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 578, karton 46, Mezinárodní řidičský průkaz Oscara Parishe.

¹⁹⁷ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 656, rkp 38, karton č. 49, Deník Francise Parishe IX., zápis ze dne 10. dubna 1903.

¹⁹⁸ KLÍMA, Jan. *Pod německou vlajkou: Příběh jedné koloniální říše*. Praha: Libri, 2005. s. 44.

¹⁹⁹ JIRÁKOVÁ, Anežka. *Cestovatelství Josefa Collredo-Mannsfelda (1866 – 1957). Cesty do Afriky a Severní Ameriky (1901-1906)*. Rigorózní práce. Ústav etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Praha 2014. s. 30. [cit. 11. 6. 2014]. Práce je dostupná online <<http://is.cuni.cz/webapps/zsp/detail/146673>>.

ve kterém byla důležitou součástí Berlínská konference z let 1884 – 1885, bylo diplomatické rozdělení Afriky. Na konferenci se ukázalo evropské koloniální myšlení a svět byl rozdělen na „kolonizátory“ a „kolonizované“. Jiná skupina neexistovala. Mimo koloniálních mocností s tradicí - Velká Británie, Francie, Portugalsko - se do rozdělení zapojily i země, které byly v oblasti zisku kolonií téměř nováčky – Belgie, Itálie, Německo.²⁰⁰ O jedné z německých kolonií bude řeč v následující kapitole.

5.1 Německá východní Afrika

Jak bylo zmíněno, Německo patřilo mezi koloniální mocnosti menší velikosti a spolu s Itálií je zařazováno do kategorie pozdního kolonialismu. Důvody jsou vcelku jednoduché. Obě země byly sjednoceny o dost později, Německo až v roce 1871, a zkušenosti se zámořím ostatních zemí trvaly v té době už staletí. Oproti tomu Německo, přesněji řečeno vyšší místa na důležitých postech, se odmítaly o kolonialismu vůbec bavit. Dokonce sám Otto von Bismarck se v 80. letech 19. století nechal slyšet, že je pro ně daleko důležitější otázka Francie a Ruska, nikoli Afriky.²⁰¹

Čím déle začalo u Němců dobývání území na východě Afriky, o to více je tato vyhlídka přitahovala a chtěli zisk nového území. Na konci roku 1884 náčelník Bamwalla z Useguhy odstoupil Carlu Petersovi své území, obdobně tak učinilo i několik dalších náčelníků spravující svou zemi u pobřeží. V této době ale Peters zdaleka nevěděl, zda zvládne prosadit německé postavení proti velice silné britské autoritě a oproti vlivu sultána ze Zanzibaru. Němci ještě netušili, kam chtějí rozšiřovat svůj vliv. 9. listopadu 1884 vyrazil Peters se svými přáteli a ozbrojenými nosiči směrem od pobřeží do vnitrozemí a ani ne po půl roce dokázal zajistit území o rozloze jižního Německa. Díky objevení se německé flotily u ostrova Zanzibar v roce 1885, začal britský konzul na tomto ostrově John Kirk pocíťovat, že snahy Carla Peterse nejsou pouze soukromého rázu. V této chvíli německé pozice zesílily a v roce 1886 byla tak uzavřena britsko – německá dohoda o rozdělení sfér vlivu ve východní Africe. Říše od sebe oddělila linie od ústí řeky Umby k Viktoriinmu jezeru v místech prvního stupně jižní šířky. Tak byly německé zájmy řádně uznány, jen skutečné osidlování terénu trvalo ještě nějaký čas.²⁰²

²⁰⁰ ZÁHOŘÍK, Jan. Dějiny Rwandy a Burundi. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 45.

²⁰¹ ZÁHOŘÍK, Jan. Dějiny Rwandy a Burundi. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 45.

²⁰² KLÍMA, Jan. *Pod německou vlajkou: Příběh jedné koloniální říše*. Praha: Libri, 2005. s. 145.

28. dubna 1888 si Německá východoafrická společnost od zanzibarského sultána pronajala desetimílový pás pobřeží, aby odtud mohli pronikat do středu Afriky. S britskou pomocí začali pronásledovat vývozy otroků z východoafrického pobřeží do Arábie a Indie a současně tak zabraňovali dovozu zbraní, které byly zaprvé používány jako jedno z nejčastějších platidel v zemi a za druhé byly velice nebezpečné pro bělošskou autoritu. Po utiskování domorodců ve většině případů vypukne povstání. Zde to bylo už v prosinci 1888, kdy proti evropské nadvládě a útlakům Němců povstal válečník Buríší bin Sálím, který dokázal sjednotit některé populace na pobřeží a k tomu batutské kmeny. Dokonce byli Němci z některých území vyhnáni a zdálo se, že budou jejich bělošské základny v brzké době rozmeteny. Evropský stát však zasáhl velice rozhodně. Komisařem pro urovnání záležitostí se stal zkušený německý cestovatel Hermann von Wissmann. Byl nucen jako úředník Říše sestavit armádu a stal se tak logicky i jejím velitelem. Povstání bylo s britskou pomocí zatlačeno do vnitrozemí. Boje a povstání ale pokračovaly dále. Němci tak byli nuceni začít vést válku nejtvrďšími metodami – vypálení vesnic, ničení polí a vraždění domorodců podezřelých ze sympatizování k povstalcům bylo na denním pořádku. Podobné masakry ale vedla také opačná strana v čele s Bušírím. Jen díky vypsané odměně 10 000 rupií (15 000 marek) byl ale zrazen jedním z náčelníků. Africký válečník byl obviněn vojenským soudem z důvodu „zavraždění stovek neškodných lidí“ a 15. prosince 1889 nekompromisně popraven.²⁰³

Zakladatel kolonie Carl Peters byl 9. dubna 1891 uveden do funkce komisaře. Opět se zde prokázal jako člověk s velkou hrubostí. Zařídil si harém černošek, chtěl tím nejspíše zdůraznit svůj vliv, které při neposlušnosti týral a mučil. Dále pak roku 1891 dal pověsit svého sluhu kvůli nepodložené krádeži a o rok později jednu ze svých černých konkubín. Tyto zřůdnosti vyvolaly nepokoje už i v Berlíně.²⁰⁴ Konečně byl v roce 1897 odvolán ze své funkce, ne však z důvodu, že mohl za smrt tisíce afrických obyvatel, ale protože měl na svědomí několik podvodů a také zneužíval svého postavení. I mezi domorodci byl známý jako „muž s rukama potřísněnými krví“.²⁰⁵

²⁰³ KLÍMA, Jan. *Pod německou vlajkou: Příběh jedné koloniální říše*. Praha: Libri, 2005. s. 146 – 150.

²⁰⁴ KLÍMA, Jan. *Pod německou vlajkou: Příběh jedné koloniální říše*. Praha: Libri, 2005. s. 153 – 154.

²⁰⁵ KLÍMA, Jan. *Pod německou vlajkou: Příběh jedné koloniální říše*. Praha: Libri, 2005. s. 157.

Nepokoje a domorodá povstání probíhaly téměř bez přestání. Výraznější postavou byl pouze náčelník Mkwawa,²⁰⁶ který nechtěl připustit rozšiřování německého vlivu do vnitrozemí. V roce 1897 se ale německá brutalita stupňovala tak, že Mkwawa s posledními 800 muži musel uprchnout do hor. Rozhodující bitva se odehrála v červenci v roce 1898. Vyčerpaní a slabí muži okamžitě podlehli a sám náčelník zvolil smrt vlastní rukou. Toto povstání tzv. Vahehů, které trvalo už od roku 1891, dospělo tímto ke svému konci.²⁰⁷

Mezi vyspělou Evropou a nekolonizovanou Afrikou byly ohromné rozdíly v kultuře, zvycích a také v životním stylu. Bylo nutné se této propasti postupem času zbavovat. Afrika potřebovala především založení institucí, které byly v Evropě už samozřejmostí. Např. v roce 1890 vyplul na cestu první poštovní parník nově založené Německé východoafrické linky (DOAL). V srpnu tohoto roku byla na Zanzibaru otevřena i poštovní agentura. Britské společnosti se také podařilo položení mořského kabelu mezi Zanzibarem, Bagamojem a Dar es Salamem a díky tomu bylo možné ve městech založit telegrafní stanice. Postupem času se začat zavádět i souvislý administrativní systém. Na základě těchto a dalších opatření se začala budovat opravdová německá kolonie. Hlavním sídlem koloniální správy se stal Dar es Salam namísto Bagamoji. Postupem času byla zřízena také škola pro domorodé děti a od roku 1899 vycházely v Dar es Salamu první noviny.²⁰⁸

V následujících letech byly k Německé východní Africe připojeny také Rwanda a Burundi (v té době jako Ruanda – Urundi),²⁰⁹ ve kterých nějaký čas pobýval Francis Parish.

5.2 Situace Ruandi - Urundi okolo roku 1900

Rwanda a Burundi jsou si velmi podobné jak v geografii, topografii, náboženství a také v jazyce. V éře evropského kolonialismu je spojuje dokonce společný osud po více než sedmdesát let, když pod německou i belgickou správou vytvořily jeden společný útvar, a to Ruanda – Urundi. Názvy Rwanda a Burundi můžeme zařadit do období před a postkoloniálního.²¹⁰ V období, kdy byl Africe Francis Parish, se užívalo názvu Ruanda –

²⁰⁶ O jeho povstání viz také kniha Skřivan – Křivský: *Opožděná expanze. Koloniální výboje Německa a Itálie v letech 1870 – 1918.*

²⁰⁷ KLÍMA, Jan. *Pod německou vlajkou: Příběh jedné koloniální říše.* Praha: Libri, 2005. s. 154 a 158.

²⁰⁸ KLÍMA, Jan. *Pod německou vlajkou: Příběh jedné koloniální říše.* Praha: Libri, 2005. s. 151 – 159.

²⁰⁹ ZÁHOŘÍK, Jan. *Dějiny Rwandy a Burundi.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 42.

²¹⁰ Tamtéž, s. 42.

Urundi. My budeme používat, téměř totožného, dnešního názvu Rwanda a Burundi, abychom udrželi jednotnost a předešli tak případným zmatkům.

Pro Evropany nebylo právě snadné se dostat do vnitrozemí Afriky kvůli geografické poloze, velice nerovnému terénu a také díky vysokým horám. Proto bylo vnitrozemí tolik neprobádanou destinací na rozdíl např. od exotického Egypta. První evropští cestovatelé se ve Rwandě objevili v polovině 19. století, částečně kvůli zmapování cesty pro koloniální armády. Jako ve většině zemí bylo území nejprve prozkoumáno cestovateli, dobrodruhy a misionáři a koloniální režim byl zde stanoven až v poslední čtvrtině 19. století. Několik desetiletí pod vládou evropských mocností zanechalo stopy i na těchto dvou malých státech. Díky belgické nadvládě se země staly frankofonními, ale naproti tomu německá přítomnost po tak krátkou dobu neměla na obyvatelstvo přílišný vliv.²¹¹

V 90. letech 19. století se německá administrativa dostala i do okrajových oblastí Rwandi a Burundi u hranic s Ugandou a Kongem. Z vojenské základny v kolonii Usumbura byly navázány vztahy s *mwamim*²¹² Rwandi, Yuhim V. Musingou. Němci v posledním desetiletí století byli nuceni podnikat několik vojenských výprav s úkolem kontroly Rwandi a Burundi, jelikož v té době patřily státy pod vládu německého impéria spíše *de iure* než ve skutečnosti. V roce 1887 se vydala skupina (112 *askarijů*, domorodých vojáků a 120 ozbrojených nosičů) v čele s Hansem von Ramsay na výpravu, na jejímž konci se uskutečnilo setkání s Yuhim IV. Musingou. Díky pozdějším nepokojům ve vedlejších Burundi, měl guvernér Německé východní Afriky Gustav Adolf von Götzen obavy, aby se nepokazily dobré vztahy s tímto rwandským vládcem.²¹³

Ve Rwandě docházelo k centralizačnímu procesu především za vlády Kigeri IV. Rwabugiriho. V roce 1890 tak díky jeho výbojně politice získali Němci Rwandu v konsolidovaném stavu. Po jeho smrti v roce 1895 nastoupil do čela jeho syn Mibambwe IV. Rutarindwa. Ten souboj o moc ale prohrál, byl zabit a na místo nastoupil Yuhi V. Musinga (1896 – 1931). Ve Rwandě nebylo nutné zasahovat do vnitřních záležitostí, neboť se uvnitř konflikty nekonaly a Němci ctili dohody posilující nepřímou vládu v zemi. Podle knihy Jana Záhoříka „*čítala roku 1902 permanentní německá vojenská posádka v zemi*

²¹¹ Belgie získala Německou východní Afriku na základě ustanovení Německa jako viníka 1. světové války na Pařížské mírové konferenci v roce 1919. Do koloniální správy přešla do rukou Belgie už v roce 1917. ZÁHOŘÍK, Jan. *Dějiny Rwandy a Burundi*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 42.

²¹² Mwami = rwandský vládce/ náčelník

²¹³ ZÁHOŘÍK, Jan. *Dějiny Rwandy a Burundi*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 49.

poručíka von Parishe asi 21 askarijů²¹⁴ v Ischangi a nižšího důstojníka Ehrhardta se čtyřmi asakrijí²¹⁵ v Gisenyi na břehu jezera Kivu. “²¹⁶ Vojenská stanice v Kisenyi²¹⁷ vznikla z obav, aby Belgičané nechtěli proniknout na německé území z Konga. Díky snaze německého guvernéra a vědomí Musingy o nemožnosti porážení evropských jednotek se zrodil vzájemně velice výhodný vztah. I nadplukovník Francis Parish při své inspekční cestě napříč Rwandou na přelomu let 1902 – 1903 potvrdil přátelské soužití Němců, Tutsiů a Hutuů, jen vytknul a dal vědět o problematičtém postavení perzekuovaných Twa.²¹⁸ Toto soužití je doloženo i v dochovaném cestopise, který je rozebrán v následující kapitole, je zde vidět vzájemná úcta Evropanů a Afričanů.²¹⁹

V roce 1904 stanovili otcové pět nových misijních stanic ve Rwandě, což Musinga přijal jako součást nadvlády Evropanů. Bohužel všichni náčelníci nesdíleli stejný postoj a jejich útoky vyjadřovaly silnou nespokojenost. Jednou obětí útoku se stal nevinný otec Barthelémy na misi Nyundo. Tato smrt zapříčinila zpětný německý úder, a to posláni jednotek s úkolem vypálení několika vesnic.²²⁰

Dalším problémem pro místní obyvatelstvo bylo začlenění Rwandy a Burundi do mezinárodního obchodu. Náčelníci se báli ohrožení svého postavení a také misionáři apelovali na vyšší místa, že pokud obchodování zavedou, vypuknou v zemi vnitropolitické spory. I přes svůj nesouhlas si byly německé úřady vědomy vážností vnitropolitické situace v případě nezvladatelného přílivu obchodníků do Rwandy a Burundi. Německá vláda tak vydala dne 10. března 1905 dekret, díky kterému musela mít každá obchodní výprava do tohoto soustátí zvláštní povolení. Nechtěli zemi úplně izolovat, pouze se dožadovali ochrany domorodců před nekalými metodami obchodníků. V roce 1905 ustanovili Němci tři vojenské posádky - Cibitoke, Ischangi a Kisenyi – všechny podléhající vojenskému velení v Usumbuře. O rok později skončilo období okupace a uklidnění nepokojů a v této chvíli nastalo krátké období německé nepřímé vlády. Chtěli docílit omezení vojenských a civilních sil a zapojení místních autorit do fungujícího systému.²²¹ Tuto kapitolu již nebudeme

²¹⁴ Askarijové = afričtí vojáci

²¹⁵ Asakrijové = válečníci

²¹⁶ ZÁHOŘÍK, Jan. *Dějiny Rwandy a Burundi*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 52.

²¹⁷ Viz. Obrazová příloha – mapa na s. 78, pod názvem Kissenji.

²¹⁸ Tutsiové a Hutuové = nejpočetnější etnikum na území Rwandy a Burundi, Twa = obyvatelé lesů, příbuzní konžských Pygmejů (*Dějiny Rwandy a Burundi*, s. 10)

ZÁHOŘÍK, Jan. *Dějiny Rwandy a Burundi*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 52.

²¹⁹ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, karton č. 48, Zwei Reisen durch Ruanda.

²²⁰ ZÁHOŘÍK, Jan. *Dějiny Rwandy a Burundi*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 52.

²²¹ Tamtéž, s. 52 – 53.

otevřít, jelikož naším úkolem bylo pouze nastínit situaci ve Rwandě v době Francisovi návštěvy.

5.3 Čeští cestovatelé v Africe

Nejlákavější oblastí v Africe byla pro šlechtické cestovatele oblast Egypta a oblasti pramenů Nilu. Názorným příkladem nám může být putování Karla IV. ze Schwarzenbergu (1859 – 1913). Cesta, na kterou se vydal, započala 10. února 1890. Byl z ní evidentně nadšen, jelikož si na jejím začátku poznamenal do deníku: „*Nepředstavitelné tři týdny.*“²²² Jeho nadšení, ale během cesty postupně opadlo. V dopise poté napsal své matce, že Praha je oproti městům, která spatřil, ze všech nejkrásnější.²²³

Nejnámějším českým cestovatelem po Africe je bezesporu Emil Holub (1847 – 1902). Podnikl do tohoto neznámého kraje celkem dvě výpravy, a to zejména v jižní oblasti. Zachovaly se jeho četné přírodopisné sbírky, které jsou dnes uchovány v muzeu v Holicích.²²⁴ O tomto cestovateli lze najít informace např. v jedné z jeho monografií.²²⁵

Egypt byl velice oblíbenou oblastí, ale oproti africkému vnitrozemí byl o mnoho vyspělejším a lidnatějším. Dokonce se zapojil i světového obchodu s Evropou už na konci 19. století.²²⁶

Šlechtic, který navštívil východní Afriku ve stejné době jako Francis Parish, byl Josef Colloredo – Mannsfeld (1866 – 1957). Jeho první cesta, kterou podnikl v roce 1901, byla po státu Súdán.²²⁷ Cesta vedla z Chartúmu údolím Modrého Nilu a poté se po pobytu v divočině vrátila zase zpět. Jeho druhá expedice začínala opět v súdánském Chartúmu a to na začátku roku 1902. Během druhé cesty se zde setkal i s Řeky, např. nákup u jednoho řeckého

²²² BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2005. s. 109.

²²³ BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2005. s. 110.

²²⁴ BOROVIČKA, Václav. *Cestovatelství*. Praha: Paseka, 2010. Edice Velké dějiny zemí Koruny české. s. 415 – 424.

²²⁵ Poslední kniha o cestovateli vydaná v roce 2013 je kniha *Emil Holub: cestovatel, etnograf, sběratel* od Martina Šámala.

²²⁶ JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla a kol. „*Krásný, báječný, nešťastný Egypt! : Čeští cestovatelé konce 19. a první poloviny 20. století*“. Praha: Libri, 2009. s. 20.

²²⁷ V této době se v téměř stejné oblasti vyskytoval také další český cestovatel, Bedřich Machulka, o kterém bude ještě řeč.

obchodníka.²²⁸ Oproti této oblasti, kde se tato národnost vyskytovala, se v oblastech Rwandi s Řeky Francis s jistotou nesetkal. Tato druhá expedice skončila nejspíše ještě v roce 1902.²²⁹

Stejně území jako Francis Parish navštívil český cestovatel Bedřich Machulka (1875 – 1954), i když až ve 20. letech 20. století.²³⁰ Machulka, stejně jako velká část cestovatelů, odjel na výpravu z přírodovědných důvodů. Byl velice vášnivým cestovatelem a navštívil, mimo jiné, stejná místa jako Francis Parish, oblasti jezera Kivu. Ve své knize píše, že ho Afrika přitahovala už v době jeho mládí, kdy byla v cestopisech označovaná jako „*temná pevnina*“. Pevné rozhodnutí navštívit tento kontinent přišlo poté, co na gymnáziu navštívil přednášku dr. Emila Holuba, který se právě vrátil ze své druhé výpravy. Jeho první lovecké dobrodružství se konalo v roce 1898, kdy navštívil Tripolis, v té době ještě pod tureckou nadvládou.²³¹ Počáteční okouzlení se později změnilo v nutnost vydělání peněz a tak se svým přítelem rozjeli obchod s přírodninami. Během let 1904 – 1905 založil v súdánském Chartúmu svou první loveckou základnu. Ve 20. letech 20. století zaměřil svůj zájem na nám již známou východní Afriku. Lovecké a studijní výpravy prováděl v celé Keni, severní Ugandě a právě ve zmíněné oblasti jezera Kivu. Jak území v té době vypadalo, bohužel cestovatel Machulka nezapsal. Je zajímavé, že spolupracoval s českou šlechtou, a to s knížetem Adolfem Schwarzenbergem (1890 – 1950). Cestoval s ním po Africe a zachovala se korespondence mezi těmito dvěma muži. Jako doklad jejich přátelství dosvědčuje i skutečnost, že Bedřich Machulka prožil svůj „podzim života“ na loveckém zámečku Ohrada, který patřil právě Schwarzenbergům.²³²

Doba návštěvy Afriky Francise Parishe je zřejmě jedním z posledních období, ve kterém lze označit vnitrozemí Afriky jako neprobádané. Dříve byl popis africké přírody, klimatu a krajiny znám pouze z vyprávění a popisů a skutečnost byla poté jakýmsi překvapením. Postupem času do Afriky začalo jezdit více cestovatelů a změna nastala také díky kvůli nově

²²⁸ JIRÁKOVÁ, Anežka. *Cestovatelství Josefa Colloredo-Mannsfelda (1866 – 1957). Cesty do Afriky a Severní Ameriky (1901-1906)*. Rigorózní práce. Ústav etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Praha 2014. s. 49 - 55. [cit. 25. 6. 2014]. Práce je dostupná online. <<http://is.cuni.cz/webapps/zpp/detail/146673>>.

²²⁹ JIRÁKOVÁ, Anežka. *Cestovatelství Josefa Colloredo-Mannsfelda (1866 – 1957). Cesty do Afriky a Severní Ameriky (1901-1906)*. Rigorózní práce. Ústav etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Praha 2014. s. 55. [cit. 25. 6. 2014]. Práce je dostupná online. <<http://is.cuni.cz/webapps/zpp/detail/146673>>.

²³⁰ TODOROVÁ, Jiřina. Ve službách Schwarzenbergů. Životní osudy cestovatele Bedřicha Machulky. In *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*. 30, č. 1, 2008, s. 24.

²³¹ MACHULKA, Bedřich. *V Africe na stezkách zvěře: Vzpomínky afrického cestovatele a lovce*. Praha: Orbis, 1958. s. 9 – 10.

²³² TODOROVÁ, Jiřina. Ve službách Schwarzenbergů. Životní osudy cestovatele Bedřicha Machulky. In *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*. 30, č. 1, 2008, s. 24 a 27.

dostupným prostředkům. Vynalezením fotoaparátu a filmu se skutečnost mění.²³³ Články a fotografie byly posílány i do cestovatelských periodik a tak se veřejnost postupně začala dostávat z nevědomosti a začali si utvářet obrázek o prostředí Afriky. Např. z dopisů rodičům Heleny Šťastné – Bübelové vznikly příspěvky do časopisů.²³⁴

Jak shodně píše cestovatelé Bedřich Machulka a Jiří Baum ve svých knihách, ve 20. a 30. letech 20. století přiblížily světu Afriku také letadla a automobily. Najednou stačilo několik hodin letu a člověk se ocitl v africkém světě.²³⁵ Po první světové válce se výrazně změnilo i cestování po samotné zemi. Automobil se ho přímo zmocnil. Ve východní Africe se předtím jediný způsob cestování s nosiči, se kterým se též potýkal Francis Parish, téměř vytratil a nosiči byli nahrazeni auty.²³⁶

5.4 Pohled na Rwandu očima Francise Richarda Parishe

Francis Richard Parish navštívil Rwandu jako poručík v letech 1901 – 1903. V prosinci 1901, po odchodu z hlavního města kolonie Dar es Salam, se dostal do své konečné stanice Ischangi až po tříměsíčním pochodu. Zde u jezera Kivu strávil necelý rok, a proto jsou v cestopise zachovány četné popisy tohoto území. Jeho dalším úkolem ve východní Africe bylo již zmíněné poznání vztahů mezi Němci a domorodými obyvateli. V této době už byl nejspíše povýšen na nadporučíka. Kvůli své nemoci byl nucen Afriku v roce 1903 opustit. Vraťme se ale k hlavnímu důvodu této kapitoly, a to k cestě skrz Rwandu a také k tomu, jak byla vnímána jeho očima.²³⁷

Francisovi se krajina Rwandi velice zamlouvala, některými přírodními úkazy byl přímo okouzlen. Velmi často poukazoval na krásné výhledy na jezero Kivu a byl nadšen hojností sopek v této oblasti. Dne 25. října 1902 si zaznamenal: „*Rozhodl jsem se udělat výlet – výstup na Kirungu Gongo*²³⁸. *Sopka je 3500 metrů vysoká a je to nejkrásnější a*

²³³ MACHULKA, Bedřich. *V Africe na stezkách zvěře: Vzpomínky afrického cestovatele a lovce*. Praha: Orbis, 1958. s. 7.

²³⁴ BOUČEK, Stanislav. *Africký deník Heleny Šťastné – Bübelové*. Praha: Nová tiskárna s.r.o., 2001. s. 43.

²³⁵ BAUM, Jiří. *Africkou divočinou*. Praha: Mladá fronta, 1957. s. 7. a MACHULKA, Bedřich. *V Africe na stezkách zvěře: Vzpomínky afrického cestovatele a lovce*. Praha: Orbis, 1958. s. 7.

²³⁶ MACHULKA, Bedřich. *V Africe na stezkách zvěře: Vzpomínky afrického cestovatele a lovce*. Praha: Orbis, 1958. s. 18.

²³⁷ ZÁHOŘÍK, Jan. *Dějiny Rwandy a Burundi*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 52; SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, Zwei Reisen durch Ruanda, 1902-1903. s. 1.

²³⁸ K této sopce si dokonce Francis Parish zapsal pověst, která se k ní váže. Na vrcholu prý bydlí duchové, nejvyšší se jmenuje Gongo. K tomuto duchovi chodí duše zemřelých a Gongo jim poté přiděluje bydliště

nejimpozantnější kráter ze všech.[...]. Nejdříve jsme šli buší, poté přes prales. Ve výšce 2900 m. n. m. končí vegetace a začíná čistá láva.[...]. Tento nesmírně příkrý výstup se dá zvládnout asi za 1 hodinu 20 minut, já potřebuji samozřejmě o mnoho víc. Před výstupem je potřeba odvaha, nemám s tím ještě žádné zkušenosti. Když říkám, že se 100 metrů musí lézt v 60° úhlu, nepřeháním. Nikde žádný keř, žádné stéblo trávy.[...]. Zdola dělá hora dojem, že pokud vylezete nahoru, musíte najít plošinu. Nahoře se ale vyděsíte, když 2 m před vámi zeje prázdnou obrovský kráter s průměrem 800 – 900 m. Okolo je 2 – 3 m široké místo, na kterém jste schopni chodit, netrpí se zde závratí, ale musí se umět lézt.[...]. Dno kráteru je vybroušeno do hladka a nacházejí se v něm 2 díry, ze kterých vystupuje velký dým. Výhled musí být krásný, ale kráter byl zahalen hustou mlhou, která padá skoro vždy, mimo ranních brzkých hodin. [...]. Nahoře bylo neskutečně chladno, že jsem se brzy vydal na sestup. Můj černý doprovod z části oblečený jeden po druhém oblékli kabáty, mrzlo ohromně. Sestup byl přes holou lávu ještě těžší než výstup, ale jde se velice rychle kupředu.²³⁹ Jiná ze sopek byla dokonce činná a v noci svítila ohnivou září.²⁴⁰ Můžeme předpokládat, že se v Evropě po dobu svého života se sopkou nesetkal, proto na něj ve Rwandě měly takový vliv. Musel pro něj být úžasný zážitek vidět stoupat dým z obrovské sopky, stejně jako je to velký zážitek i dnes. Velké nadšení prokazoval také při návštěvě pralesů. „*Tři dny poté jsme šli přes prales.*

v horách. Lidé dokonce k duchům vznášejí své prosby o déšť, dobrou úrodu atd. a za to jim přinášejí oběti. (Zwei Reisen durch Ruanda 1902 – 1903, s. 13.)

²³⁹ „*Ich beschliesse eine Tour zur Besteigung des Kirungacha Gongo zu machen. Derselbe ist 3500 m hoch, und hat den schönsten, impossantesten Krater von allen. [...] Erst gieng es durch den Busch und dann durch den Urwald. 2900 m Höhe, wo allmählich die Vegetation aufhört und die reine Lava anfängt. [...] Man kann diesen imens steilen Aufstieg in etwa 1 Stunde 20 Minuten machen, ich freilich brauche viel länger dazu. Von dem Klettern, das dieser Aufstieg erfordert, hatte ich bislang noch keine Erfahrung. Wenn ich sage, dass man mehrere 100 m in einem Winkel von 60 Grad klettern muss, übertreibe ich nicht. Dabei kein Strauch, kein Grashalm.[...]. Von unten gesehen macht der Berg den Eindruck, als ob man ihm die Spitze weggeschlagen hätte, und man glaubt oben angekommen, ein Plateau finden zu müssen. Ist man aber hinaufgelangt, so prallt man erschocken zurück, denn 2 m vor einem gähnt der riesige Krater mit einem Durchmesser von 800 – 900 m. Ihn umgibt ein 2 – 3 m breiter Rand, auf dem man ihn, wenn man schwindelfrei ist und gut klettern kann, zu umschreiten vermag. [...] Der Boden des Kraters ist glatt wie abgeschliffen in ihm befinden sich 2 Löcher, aus denen reichlicher Rauch aufsteigt. Die Aussicht muss eine schöne sein, leider war der Krater in dichten Nebel gehüllt, wie dies fast immer, ausser in früher Morgenstude, der Fall ist. [...] Oben war es ausseordentlich kalt, so dass ich sehr bald den Abstieg antrat, den meine scharzen Begleiter waren zum Teil halbnackt, während ich in zwei dicken, übereinander gezogenen Mänteln erbärmlich fror. Der Abstieg über die kahle Lava war noch schwieriger, als der Aufstieg, gieng aber ziemlich schnell vonstatten.*“

SOA Zámrsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, Zwei Reisen durch Ruanda 1902-1903. s. 20 – 21.

²⁴⁰ Přesně tuto sopku a její září zmiňuje také Helena Šťastná – Bübelová ve svém deníku (kniha Africký deník Heleny Šťastné – Bübelové – s. 119).

SOA Zámrsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, Zwei Reisen durch Ruanda 1902-1903. s. 13.

Jak ho mám popsat! Je to nejkrásnější, co jsem v životě viděl.“²⁴¹ Tento zápis to jistě dokazuje.

Krajinu ve východní Africe v roce 1931 vyzdvihuje také Jiří Baum ve své knize. O proti severu (Egypt, Súdán) je nadšen snesitelnějším teplem a zelenou krajinou, do které jsou zakomponovány domorodé vesničky s obyvateli, kteří je nadšeně zdraví.²⁴² Uvádí také, že Afrika jinde je plně zasažena civilizací a zde někteří domorodci ještě nikdy neviděli Evropana.²⁴³

Při svém putování poznal Francis také kulturní zvyky a příbytky domorodých lidí. Africká opevněná vesnice boma²⁴⁴ byla podle něj konglomerátem oválných dvorů, který byl obehnan plotem. Její součástí byl vždy slámový dům pro sultána, jeho ženu a pro celé jeho okolí. Každá boma měla vždy jeden nebo maximálně dva východy.²⁴⁵

Afričtí obyvatelé, watusané, jsou popsáni jako etnický velice zajímavá skupina a také že jde o jiný typ obyvatel, než jsou ostatní černé rasy.²⁴⁶ Francis je vyzdvihuje jako nejdůležitější prvek ve Rwandě. Legenda prý tvrdí, že jejich vpochoďování do Rwandy bylo už v dávných dobách a je to zahaleno temnotou. Francis o tom ale pochybuje a myslí si, že ta doba není tak dávno, jak tvrdí.²⁴⁷ Jejich původ byl dokonce spojován i s Egyptany. Vyznačovali se tím, že byli velice vysokého vzrůstu, běžně měli okolo 2 metrů výšky.²⁴⁸ Stejně je popsala také Helena Šťastná – Būbelová 18. května roku 1947 při návštěvě města Kisenyi: „*Watutsi jsou většinou velcí – tak kolem dvou metrů. [...] Jsou většinou pastevcí, mají velká stáda dobytka a jsou zámožní. [...] Watutsi vynikají nejen vysokým vzrůstem, ale i uhlazeným chováním jakési elity.*“²⁴⁹ Dalšími obyvateli byl také kmen wahutu. I o těch se zmiňují jak Francis, tak Helena Šťastná – Būbelová, ale o nich už nezapsali tolik informací. Francis psal o tom, jak dříve všude vládli wahutští kněží a nejspíše mezi těmito dvěma

²⁴¹ *Drei Tage sind wir dann durch den Urwald gewandert. Wie kann ich ihn beschreiben! Es ist das Schönste, was ich im Leben sah.* SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, *Zwei Reisen durch Ruanda 1902-1903.* s. 41.

²⁴² BAUM, Jiří. *Africkou divočinou.* Praha: Mladá fronta, 1957. s. 63.

²⁴³ Tamtéž, s. 69.

²⁴⁴ KLÍMA, Jan. *Pod německou vlajkou: Příběh jedné koloniální říše.* Praha: Libri, 2005. s. 395.

²⁴⁵ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, *Zwei Reisen durch Ruanda 1902-1903.* s. 6.

²⁴⁶ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, *Zwei Reisen durch Ruanda 1902-1903.* s. 7.

²⁴⁷ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, *Zwei Reisen durch Ruanda 1902-1903.* s. 32.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 7.

²⁴⁹ BOUČEK, Stanislav. *Africký deník Heleny Šťastné – Būbelové.* Praha: Nová tiskárna s.r.o., 2001. s. 124.

kmeny probíhaly střety už od nepaměti.²⁵⁰ Paní Helena je popisuje jako zemědělce a podivuje se obrovskému rozdílu mezi kmeny, přičemž je zvědavá, zda se časem mezi sebou promíchají a konstatuje, že by to byla velká škoda.²⁵¹

Domorodci se ve vztahu k Evropanům vyznačovali velkou pohostinností. Po příjezdu se shromáždila většinou celá vesnice, považovali to za velkou událost. Náčelník často zval Francise i s velitelem k sobě do domu, na oběd nebo na poradu.²⁵² Zajímavostí je, že domorodci považovali za velký dar sůl. Zde se opět shodují zápisy Francise Parishe a Heleny Šťastné – Bübelové. Jedním z darů v roce 1901 byla právě láhev soli, která byla předána přímo náčelníkovi vesnice.²⁵³ V knize *Africký deník* je toto dokázáno fotografií, kdy proběhlo rozdělování soli za to, že se domorodci nechali Evropany vyfotografovat.²⁵⁴

K životu ve Rwandě patřily také časté oslavy a domorodé tance. Tance se pořádaly většinou za přítomnosti nejvyššího náčelníka nebo často při příchodu Evropanů. Domorodci oblečení v látkových krojích, povzbuzující se pokřiky a válečné a bojové poskoky doprovázené bubnováním, tak vypadala pravá rwandská oslava. Francis přikládal pozornost také šperkům vládců Rwandi, se kterými se setkal při na oslavách místních obyvatel. Okolo celého těla měli zavěšeny provázky s perlami, amulety a krk byl také ověšen perlami. Část nohou byla omotána velkým množstvím drátu, takže připomínala nohu slona. Francis se dokonce v jedné části zmiňuje, že zkoušel vyměnit čepici z perel (tzv. kofii) za svůj dalekohled, bohužel se mu to nepodařilo.²⁵⁵

Po večerech Evropané odpočívali po náročném dnu, ale často také popíjeli s ostatními. Občas Francis zaznamenal posezení s Belgičany, se kterými se potkávali u hranic belgické kolonie. Popisuje je vždy jako milé muže. Velice zajímavý je záznam 21. října 1902, kdy se setkává s otcem Barthlémyem a tráví spolu čas při večerním posezení. Je jasné, že se spolu

²⁵⁰ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, Zwei Reisen durch Ruanda 1902-1903. s. 32.

²⁵¹ BOUČEK, Stanislav. *Africký deník Heleny Šťastné – Bübelové*. Praha: Nová tiskárna s.r.o., 2001. s. 124.

²⁵² SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, Zwei Reisen durch Ruanda 1902-1903. s. 7.

²⁵³ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, Zwei Reisen durch Ruanda 1902-1903. s. 9.

²⁵⁴ BOUČEK, Stanislav. *Africký deník Heleny Šťastné – Bübelové*. Praha: Nová tiskárna s.r.o., 2001. s. 109.

²⁵⁵ Zápis s výměnou kofii se vztahuje také k fotografii č. 16 na s. 87 v kapitole 10. 2. Obrazová příloha. Snažil se ho vyměnit se sultánem Msingou, tudíž je zachycena na zmíněné fotografii. SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, Zwei Reisen durch Ruanda 1902-1903. s. 9 a 10.

znali velice dobře. S největší pravděpodobností se jedná o otce, kterého v roce 1904 zavraždili rozzuření místní náčelníci (viz 4.2 Situace Ruandi – Urundi okolo roku 1900).²⁵⁶

S otcem Bathlémym také souvisí misijní činnost, která byla v oblasti velmi důležitou součástí. Francis činnost často zdůrazňoval. V lednu 1903 byl nucen čekat delší dobu na jednom místě a měl zde možnost vidět a sledovat misie. Dokonce zde popisuje školní budovu, která je rozdělena do tříd. Zdůrazňuje veliký úspěch vyučování, jelikož tato mise začala jen před půl rokem a domorodí žáci se naučili spoustu věcí např. plynně psát, bezchybně sčítat a odčítat, odpovídat na jednoduché otázky o evropských zemích a jejich hlavních městech atd. Každý žák dostal denně jen malý lísteček, na kterém trénoval psaní. V neděli byla zavedena společná katechická výuka. Francis uvádí, že většinou přišlo okolo 1200 domorodců i z velké vzdálenosti. Misionáři tvrdili, že místní často přichází jen ze zvědavosti a poté odcházejí pryč.²⁵⁷

Jak již bylo několikrát zmiňováno, v roce 1903 německou kolonii opustil. I přesto, že navštívil Rwandu v rámci svých vojenských povinností, můžeme tvrdit, že vnímal krásy této neznámé země i jako cestovatel.²⁵⁸

6 Smrt Francise Richarda Parishe

Jeho zdraví mu dělalo problémy už několik let před jeho smrtí. Při jeho pobytu ve Rwandě mu podnebí zrovna nepomohlo, ba právě naopak. Den předtím než měl nastoupit na svou druhou cestu přes Rwandu – 16. prosince 1902, si stěžoval, že se cítí velice nemocně, slabě a chatrně, a že dokonce trpí při kašli silnými křečmi v podbřišku. I přesto se na cestu vydal, ale své nosiče poslal na určené místo a sám vyrazil na lodi.²⁵⁹

V posledním dopise svému bratrovi Oscarovi z 18. července 1903 je jasné, že měl velké bolesti. Po kontrole u doktorů byl okamžitě poslán do postele. „[...] *daří se mi tu velmi, velmi bídě - sám Bůh ví, zda se odsud dostanu živý. Astma je tak špatné, že jsem celý den*

²⁵⁶ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, *Zwei Reisen durch Ruanda, 1902-1903*, s. 3 a 19; ZÁHORÍK, Jan. *Dějiny Rwandy a Burundi*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 52.

²⁵⁷ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, *Zwei Reisen durch Ruanda, 1902-1903*, s. 27-28.

²⁵⁸ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, *Zwei Reisen durch Ruanda 1902-1903*. s. 1.

²⁵⁹ SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, inv. č. 657, karton č. 49, *Zwei Reisen durch Ruanda 1902-1903*. s. 22.

*seděl vzpřímeně [...].*²⁶⁰ Francis své nemoci bohužel podlehl o šest dní později, 24. července 1903, a dožil se tak pouhých 33 let. Jeho náhrobek se nachází dnes v Žamberku na zámeckém hřbitově spolu s dalšími členy rodiny Parishů.²⁶¹

7 Závěr

Cílem bakalářské práce byla sonda do deníkových záznamů Francise Richarda Parishe, ze kterých jsme se pokusili vytvořit každodenní šlechtický života na přelomu 19. a 20. století. Sonda do denního života je sestavená na základě deníků z let 1894 – 1903, které na sebe časově navazují, tudíž je zachována určitá celistvost zkoumání. Deníky jsou krásně čitelné a psány novodobou němčinou.

Na počátku práce bylo nezbytně nutné zabývat se rodem Parishů, jelikož u nás není tato rodina příliš známa. Z důvodu chybějící literatury se zajímáme o rodinu již od jejích prvních počátků a ne až od doby, kdy získali pozemky v Čechách. Těmto pozemkům se ale také jedna z podkapitol věnuje. Rodina určitě není nevýznamnou, jak by se podle její neznámosti mohlo zdát. Všichni majitelé zámku v Žamberku se např. zasloužili o rozkvet města a okolí. Blíže je nastíněn život bratří Francise Richarda (1870 – 1903) a Oscara (1864 – 1925), kteří jsou důležitou součástí této práce. Francis zemřel poměrně mladý, ale i přesto je zajímavou postavou ke zkoumání.

Z hlavní kapitoly je patrné, že jsme zkoumali deníky šlechtice. Je zde vidět určitá zámožnost např. cestování po Evropě, časté přesouvání ze sídla na sídlo atd. Do každodenního života jsme zařadili také významné svátky, které se začaly dostávat do podvědomí šlechtických rodin. Francis každoročně slavil Velikonoce, Vánoce, ale dokonce i své narozeniny, i když zatím jen velmi mírně. Zvyklosti šlechty (návštěva plesů, ostatních šlechtických rodin, návštěva kulturních akcí) se celé 19. století nejspíše téměř nezměnily. Důležitou součástí je jeho působení v armádě, jelikož služba mu zabrala asi třetinu jeho života. Nesmíme si ale jeho vojenskou službu představovat pouze jako výcvik s přísnými pravidly. Bylo zde velice přátelské prostředí a sezení s přáteli nebylo žádnou výjimkou

²⁶⁰ „[...] , es geht mir recht, recht elend hier – der liebe Gott weiss allein, ob ich hier lebend wieder wegkomme. Das Athma ist soviel schlimmer geworden, dass ich den ganzen Tag aufrecht sitzen [...]“

SOA Zámbrsk, Rodinný archiv Parishů, „Briefe“, inv. č. 666, karton 52, dopis ze dne 18. 7. 1903, Falkenstein.

²⁶¹ SOA Zámbrsk, Rodinný archiv Parishů, Úmrtní list Francise R. Parishe, inv. č. 658, karton 49.

Důležitou částí v životě Francise Parishe bylo cestování. Z počátku to bylo zejména cestování po rodinných sídlech a za poznáním, ale později cestuje v rámci své vojenské služby do exotických krajů, které v té době nebyly téměř prozkoumány. Proto byla pro cestování po africkém kontinentu, zejména cestování v dnešním státě Rwanda, vytvořena samostatná kapitola a to díky zachování cestopisu, který sepsal jeho bratr Oscar. Kapitola věnovaná Africe zpočátku nastiňuje situaci německé kolonie Německé východní Afriky, jejíž byla Rwanda v té době součástí. V té době zde byly výrazné domorodé kmeny, na kterých ještě nebyl patrný evropský vliv. K porovnání nám byly nápomocny zápisky jiných cestovatelů - Bedřich Machulka, Jiří Baum, Helena Šťastná Bübelová, které se z velké části shodovaly se zápisky samotného Francise a proto se nám jeho čas v Africe podařilo, i díky fotografiím, živě nastínit.

Bakalářská se snažila poskytnout informace k poznání každodenního života šlechtice na přelomu 19. a 20. století a nastínit činnosti, kterých se šlechta v té době pravidelně zúčastňovala. Kapitulu o pohledu na, v té době téměř neznámou, Afriku ale nelze brát jako kapitolu doplňující, ale jako důležitou součást života Francise Parishe. Byla to s jistotou nejzajímavější část jeho života.

8 Summary

The bachelor work titled „Everyday life of the nobleman on the edge of the 19th century. The case of baron Francis Parish“ outlines the everyday life of an individual from a noble family. Not many scientific works have been written in this area. The probe into the everyday life is based on diaries from 1894 – 1903, which concur in terms of time, so certain degree of integrity of the research has been maintained.

The first chapter introduces the history of the whole family, from its lesser known beginnings to the present. Unfortunately, it was impossible to get hold of more materials to draw from, because there are very few books about this family. The Parishes have not been a large and numerous family, but we can still point out major credits and actions during its existence. In 1815, Žamberk manor in East Bohemia was bought and since then we consider them as Czech noble family. A part of the chapter also deals with their manor. It more closely outlines the lives of brothers Francis Richard (1870 – 1903) and Oscar (1864 – 1925), who represent an important part of this work. Francis died relatively young, yet he is an interesting person for a research.

The chapter of everyday life could easily be traced from the mentioned preserved diaries, which are beautifully readable and in most cases written in modern German. An important part is represented by his military service, because his enlistment took up about a third of his life, as he died really young.

Travelling represented an important part of Francis Parish's life. At the beginning, he travelled mainly around family mansions and for education reasons, but later he travelled during his military service to exotic countries, which were almost unexplored at that time. Therefore a separate chapter has been created for travels through the African continent, mainly travels in today's Rwanda, based on a preserved travel book written by his brother Oscar. As well as diaries, this travel book is in the State Regional Archives in Zámrsk, in the Parish Family Archives Fund. So far, this fund has been almost unresearched. Hopefully, this will change in the coming years. The chapter dedicated to Africa outlines the situation of the German colony German East Africa, within which Rwanda fell at that time. Then, native tribes were strong there, with European influence not being evident.

The bachelor work has tried to provide information to understand daily life of a nobleman at the turn of the 19th century, and outline activities, which gentry at that time regularly took part in.

9 Prameny a literatura

9.1 Seznam použitých pramenů

1. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Deník Francise Richarda Parishe, inv. č. 648, rkp. 30, karton č. 48.
2. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Deník Francise Richarda Parishe, inv. č. 649, rkp. 31, karton č. 48.
3. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Deník Francise Richarda Parishe, inv. č. 650, rkp. 32, karton č. 49.
4. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Deník Francise Richarda Parishe, inv. č. 651, rkp. 33, karton č. 49.
5. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Deník Francise Richarda Parishe, inv. č. 652, rkp. 34, karton č. 49.
6. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Deník Francise Richarda Parishe, inv. č. 653, rkp. 35, karton č. 49.
7. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Deník Francise Richarda Parishe, inv. č. 654, rkp. 36, karton č. 49.
8. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Deník Francise Richarda Parishe, inv. č. 655, rkp. 37, karton č. 49.
9. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Deník Francise Richarda Parishe, inv. č. 656, rkp. 38, karton č. 49.
10. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Záznamník odeslané korespondence, inv. č. 647, karton č. 48.
11. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Zwei Reisen durch Ruanda, 1902 – 1903. Aus Tagebüchern und hinterlassenen Papieren des Oberleutnant Fr. R. von Parish zusammengestellt von Oscar Freiherrn Paris von Senftenberg (Popis dvou cest po Rwandě, z deníků a pozůstalosti Fr. R. Parishe, sestavil Oscar Parish), inv. č. 657, karton č. 49.
12. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Sterbeurkunde Francis Richard von Parish (Úmrtní list Fr. R. Parishe), inv. č. 658, karton č. 49.
13. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Listy Francise R. Parishe „Briefe“, inv. č. 666, karton č. 52.

14. SOA Zámorsk, Rodinný archiv Parishů, Pozůstalost Francise Richarda Parishe, Ověřený opis závěti ze 14. srpna 1903, inv. č. 671, karton č. 52.
15. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Fotoalbum Parishů, inv. č. 68, ev. j. fal 23, karton č. 11.
16. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Album fotografií Francise Richarda Parishe z cest po Africe inv. č. 678, ev. j. fal 7, karton č. 53.
17. SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Parishů, Francis Richard Parish rodičům, pohlednice z plavby do Afriky, inv. č. 669, ev. j. poh 13, karton č. 52.
18. SOA Žamberk, fond Rodinný archiv Parishů, Popis afrických cest Fr. R. Parishe, otisk z časopisu Globus, inv. č. 672, karton č. 52, výtisk z 1. 7. 1904.
19. SOA Žamberk, fond Rodinný archiv Parishů, Poznámkový deníček Francise Richarda Parishe, inv. č. 646, karton č. 48.
20. SOA Žamberk, fond Rodinný archiv Parishů, Mezinárodní řidičský průkaz Oscara Parishe, inv. č. 578, karton č. 46, vystavený 17. 2. 1904.

9.2 Seznam použité literatury

1. BAUM, Jiří. *Africkou divočinou*. Praha: Mladá fronta, 1957. s. 146.
2. BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2005. s. 155. ISBN 80-70-40-698-4.
3. BOROVIČKA, Václav. *Cestovatelství*. Praha: Paseka, 2010. Edice Velké dějiny zemí Koruny české. s. 757. ISBN 978-80-7432-033-0.
4. BOUČEK, Stanislav. *Africký deník Heleny Šťastné – Bübelové*. Praha: Nová tiskárna s.r.o., 2001. s. 148. ISBN 80-86559-01-7.
5. BUBEN, Milan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Střední Evropa. Revue pro střeoevropskou kulturu a politiku*. 1993, č. 9, ročník 9. s. 94 – 104. ISSN 0862-091X.
6. GLASSHEIM, Eagle. *Urození nacionalisté*. Praha: Garamond, 2012. s. 320. ISBN 978-80-7407-140-9.
7. JIRÁKOVÁ, Anežka. *Cestovatelství Josefa Colloredo-Mannsfelda (1866 – 1957). Cesty do Afriky a Severní Ameriky (1901-1906)*. Rigorózní práce. Ústav etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Praha 2014. s. 180.

8. JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla a kol. *„Krásný, báječný, nešťastný Egypt!: Čeští cestovatelé konce 19. a první poloviny 20. století.* Praha: Libri, 2009. s. 576. ISBN 978-80-7277-429-6.
9. KLÍMA, Jan. *Pod německou vlajkou: Příběh jedné koloniální říše.* Praha: Libri, 2005. s. 429. ISBN 80-7277-282-1.
10. KOLDINSKÁ, Marie. Nepřítomné i všudypřítomné. Obraz žen ve šlechtických egodokumentech 16. a první poloviny 17. století. In LENDEROVÁ, Milena, KUBEŠ, Jiří (edd.). *Osobní deník a korespondence – snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto) literární vyjádření?*. Pardubice 2004, s. 9 – 20. ISBN 80-7194-650-8.
11. KUČERA, Leoš. Parishové jsou šlechtickým rodem bez zámku. In: *MF Dnes*. 26. duben 2003, s. D/3.
12. KUBEŠ, Jiří. *Dějiny každodennosti II. (1500 – 1750).* Pardubice 2007 - 2012. s. 194. Dostupné zatím pouze online na: <<http://uhv.upce.cz/upload/skripta2012.pdf>>.
13. LENDEROVÁ, Milena. *„A ptáš se, knížko má...“.* Praha: Triton, 2008. s. 355. ISBN 978-80-7254-956-6.
14. LENDEROVÁ, Milena a kol. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století.* Praha: Karolinum, 2009. s. 430. ISBN 978-80-246-1683-4.
15. MACHULKA, Bedřich. *V Africe na stezkách zvěře: Vzpomínky afrického cestovatele a lovce.* Praha: Orbis, 1958. s. 309.
16. MAŠEK, Petr. *Modrá krev: Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích.* 2. vydání. Praha: Mladá Fronta, 1999. s. 336. ISBN 80-204-0760-X.
17. MERGANC, Jiří. Jak a kdy přišli Parishové do Žamberka. In: *Sborník Okresního archivu Ústí nad Orlicí*, 1991, s. 19 – 25.
18. MŮCKE, Pavel. ... deník je lovcem okamžiků ... aneb malá impresie nad deníky druhého zahraničního odboje. In LENDEROVÁ, Milena, KUBEŠ, Jiří (edd.). *Osobní deník a korespondence – snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto) literární vyjádření?*. Pardubice, 2004. s. 65 – 75. ISBN 80-7194-650-8.
19. OTAVOVÁ, Marie. Autoři majitelů panství Žamberk z rodu Parishů. In: *Orlické hory a Podorlicko: sborník vlastivědných prací. Přírodou. Dějinami. Současností.* Rychnov nad Kněžnou: Muzeum a galerie Orlických hor. 2009, s. 29 – 44.
20. OTAVOVÁ, Marie. Z městského muzea: Baron John Parish – muž, který povznesl Žamberk i region a za své služby získal ocenění rakouského císaře i švédského krále. In: *Žamberské listy*. 2008, č. 14. s. 7.

21. PELANT, Jan. *Erby české, moravské a slezské šlechty*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013. s. 624. ISBN 978-80-7422-254-2.
22. POKORNÝ, Pavel. Ušlechtilá zahálka: Hony a lovy na přelomu 19. a 20. století. In *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*. 33, č. 1, 2011. s. 14 – 17. ISSN 0418-5129.
23. ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy*. Díl 6. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1989. s. 724.
24. TODOROVÁ, Jiřina. Ve službách Schwarzenbergů. Životní osudy cestovatele Bedřicha Machulky. In *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*. 30, č. 1, 2008, s. 24 – 27. ISSN 0418-5129.
25. TŮMA, Jiří. Zámecký park v Žamberku láká k procházkám. In: *MF Dnes*. 2. srpen 2002, s. D/3.
26. ZÁHOŘÍK, Jan. *Dějiny Rwandy a Burundi*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 246. ISBN 978-80-7422-175-0.
27. ŽUPANIČ, Jan. Parishové ze Senftenbergu. In: *Heraldická ročenka*. Praha: Heraldická společnost, 2009. s. 115 – 122. ISBN 80-902772-3-3.
28. *Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 3 díl. Praha: J. Otto, 1890. s. 946.

Elektronické zdroje:

1. Digitalizovaný týdeník Fliegende Blätter –
<http://www.ub.uni-heidelberg.de/helios/fachinfo/www/kunst/digilit/fliegendeblaetter.html>
2. Oficiální stránky hory San Salvatore - <http://www.montesansalvatore.ch/it/home/>
3. Stránky německé a polské wikipedie -
<http://de.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Hauptseite;>
http://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Strona_g%C5%82%C3%B3wna

10 Příloha

10.1 Seznam obrazové přílohy

1. Ukázka deníků Francise Richarda Parishe, majetek SOA Žamberk, fond Rodinný archiv Parishů
2. Znak rodu Parishů, který je dochován na zadní bráně žambereckého zámku, fotografie autorky – pořízena 3. června 2014
3. Hrob a náhrobek Francise Richarda Parishe na zámeckém hřbitově v Žamberku, fotografie autorky – pořízena 3. června 2014

Fotografie Francise Richarda Parishe a jeho rodiny²⁶²

1. Fotografie Francise Parishe v dětství – 2 fotografie
2. Fotografie Francise Parishe v mládí
3. Fotografie Francise Parishe
4. Fotografie Francise Parishe v uniformě – 2 fotografie
5. Fotografie Francise Parishe pravděpodobně v obleku na maškarní ples
6. Fotografie Francise Parishe se svým otcem a bratry
7. Fotografie Oscara Parishe, Francisova bratra
8. Fotografie Adelheid Parishové ve svatebním, manželka Oscara Parishe
9. Fotografie Edmunda Parishe, Francisova bratra
10. Fotografie Edmunda a Helene Parishové, rodiče Francise Parishe

Fotografie Francise Parishe z Afriky²⁶³

1. Mapka dvou cest Francise Parishe po Rwandě²⁶⁴
2. Pohled rodičům²⁶⁵
3. Dar es Salam při příjezdu - pohled z přístavu, nejspíše rok 1901
4. Dar es Salam – 3 fotografie, nejspíše rok 1901
5. Dům velitelství v Dar es Salam, nejspíše rok 1901

²⁶² Všechny fotografie jsou z jednoho rodinného alba, SOA Zámbrsk, Rodinný archiv Parishů, Fotoalbum Parishů, inv. č. 68, ev. j. fal 23, karton 11.

²⁶³ Většina fotografií, pokud není uvedeno jinak, je z jednoho alba, SOA Zámbrsk, Rodinný archiv Parishů, Album fotografií Francise Richarda Parishe z cest po Africe, inv. č. 678, ev. j. fal 7, karton 53.

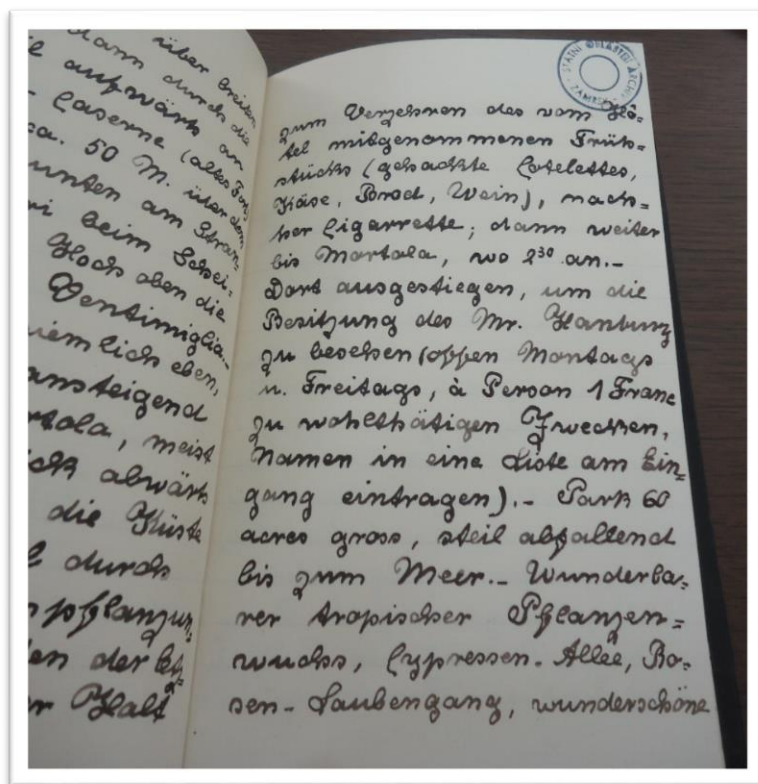
²⁶⁴ Mapa použita z časopisu Globus - SOA Žamberk, fond Rodinný archiv Parishů, Popis afrických cest Fr. R. Parishe, otisk z časopisu Globus, inv. č. 672, karton 52, výtisk z 1. 7. 1904, s. 6.

²⁶⁵ SOA Zámbrsk, Rodinný archiv Parishů, Francis R. Parish rodičům, pohlednice z plavby do Afriky, inv. č. 669, ev. j. poh 13, karton 52, pohlednice s razítkem 8. 8. 1901, Heidelberg.

6. Domorodci, nejspíše rok 1901
7. Shromáždění při odjezdu do Ischangi, 1901
8. Shromáždění při odjezdu do Ischangi – detail, 1901
9. Přejít přes řeku při pochodu, 1901
10. Tábor během pochodu, 1901
11. Jezero Kivu, v pozadí činná sopka
12. Sopka Gongo
13. Kmen wahutu – wahutští muži
14. Kmen wahutu – wahutské ženy
15. Wahutští bojovníci – 2 fotografie
16. Sultán vesnice Msinga ve svátečním oděvu, nejspíše 1901
17. Kmen watwa s Francisem P.
18. Výuka ve Rwandě
19. Chycení gorily
20. Shromáždění – uprostřed nejspíše Francis P.

10.2 Obrazová příloha

1. Ukázka deníkových záznamů – zápis z 26. dubna 1895 (Deník II.)

2. Znak rodu nad zadní bránou směrem do parku

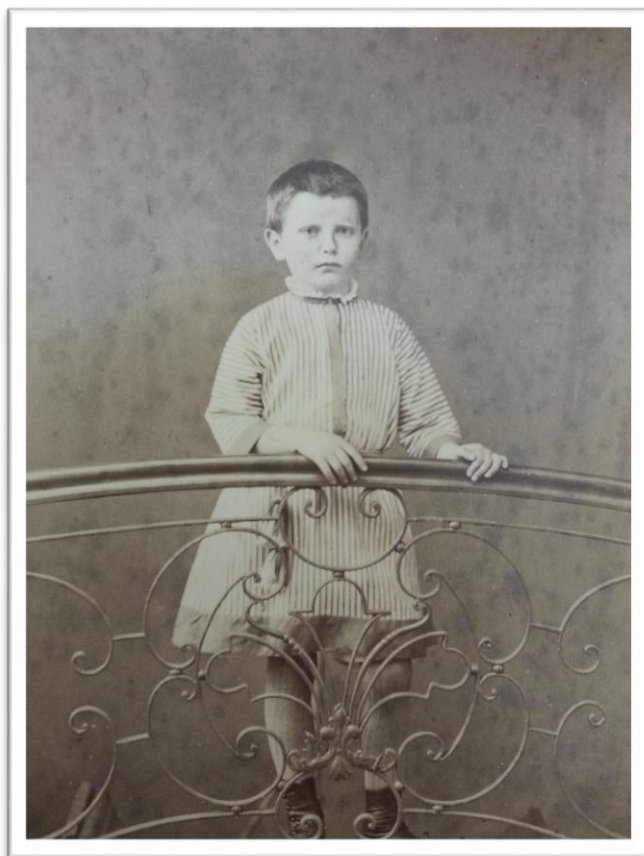
3. Hrob Francise Richarda Parishe na zámeckém hřbitově v Žamberku²⁶⁶

²⁶⁶ Zámecký hřbitov v Žamberku se nachází asi 1,5 km od zámku (směrem do parku) v lese a náhrobky členů rodiny Parishů, i Francise, jsou oploceny, jak je ostatně vidět i z fotografie.

Fotografie Francise Parishe a jeho rodiny

1. Francis Richard Parish v dětství

2. Francis v mládí

3. Francis R. Parish

4. Francis v uniformě

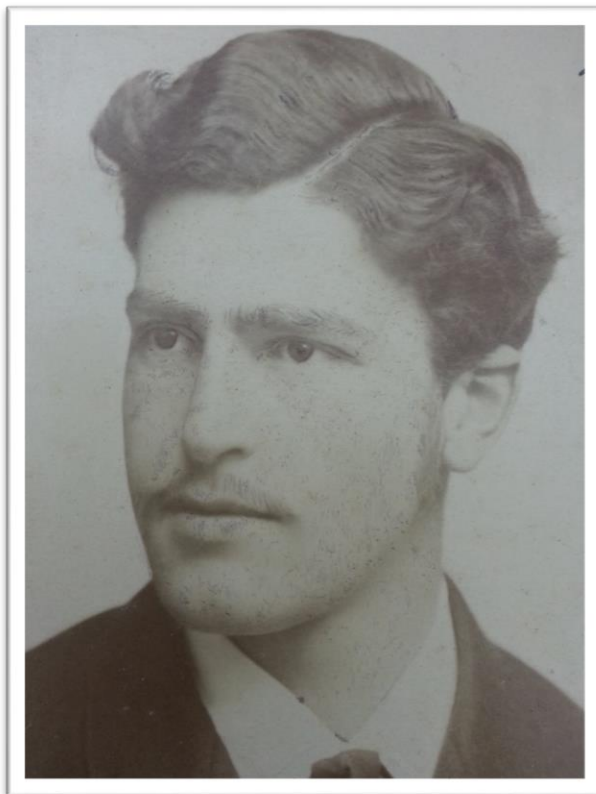
5. Francis pravděpodobně v obleku na maškarní ples

6. Francis s otcem a bratry, Edmundem a Oscarem

7. Oscar Parish (1864 – 1925), bratr Francise

8. Oscarova manželka, Adelheid Wiedersperger von Wiedersperg (1872 – 1963) ve svatebním

9. Edmund Parish (1861 – 1916), bratr Francise

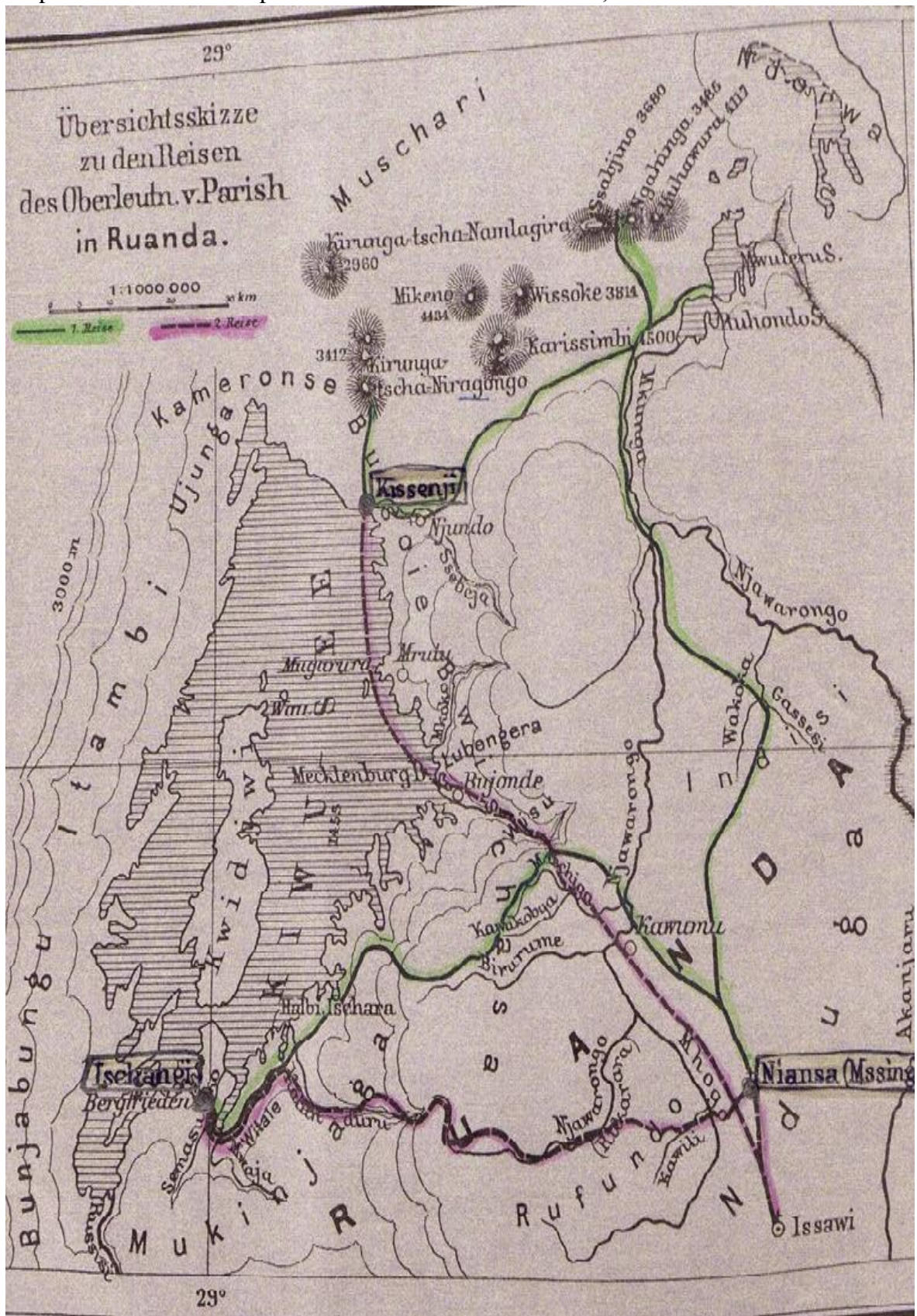

10. Otec Edmund (1816 – 1902) a matka Helene (1837 – 1907)

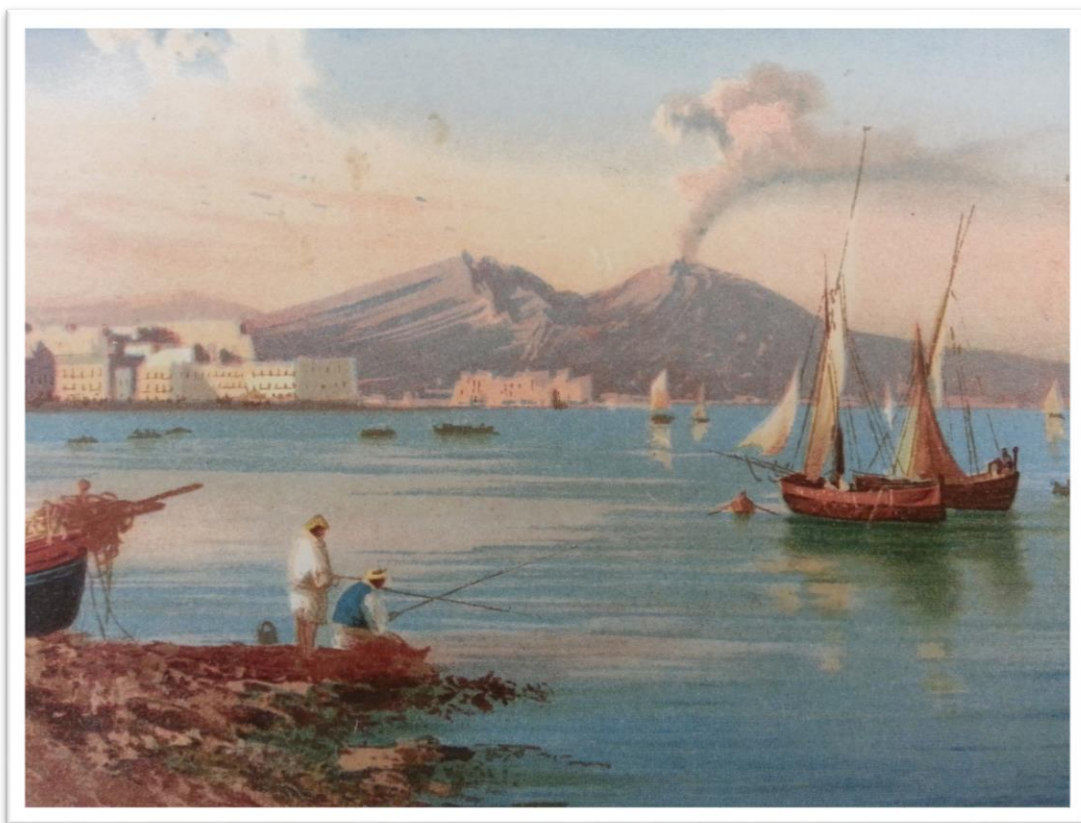

Fotografie Francise Parishe z Afriky

1. Mapa dvou cest Francise po Rwandě – 1. cesta zelená barva, 2. cesta růžová barva

2. Pohled rodičům od Francise z Afriky, 1901

3. Dar es Salam při Francisově příjezdu do Afriky, pohled z přístavu

4. Dar es Salam, nejspíše rok 1901

5. Dům velitelství v Dar es Salamu

6. Domorodé obyvatelstvo

7. Výprava před cestou do stanice Ischangí, uprostřed nejspíše Francis R. Parish, 1901

8. Detail předchozí fotografie, nejvyšší muž nejspíše Francis R. Parish

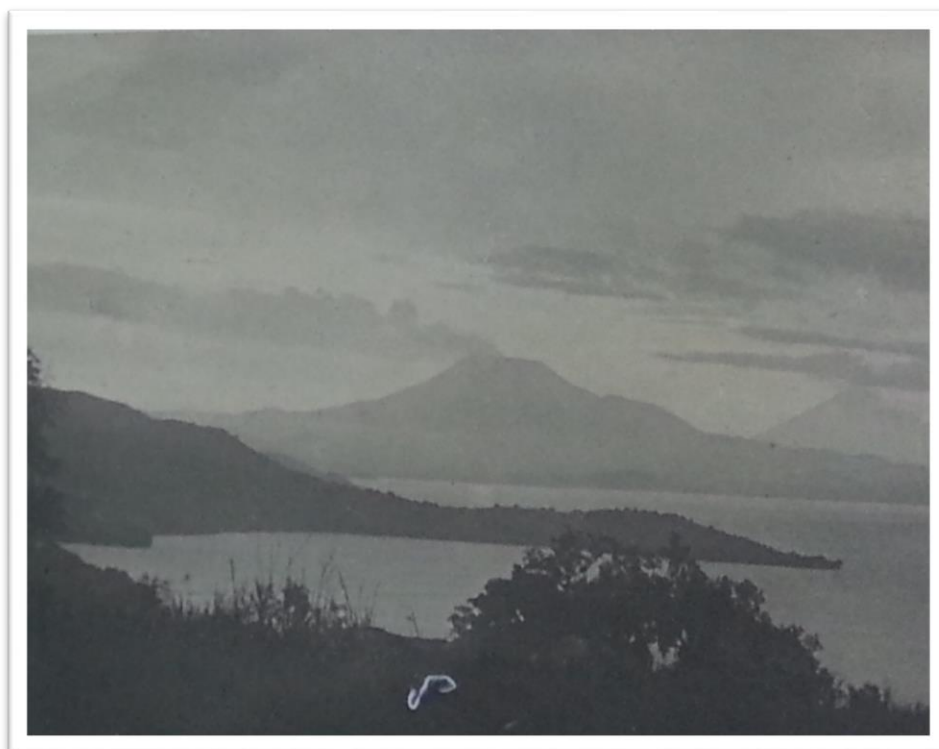
9. Výprava - přechod přes řeku, 1901

10. Tábor během pochodu, 1901

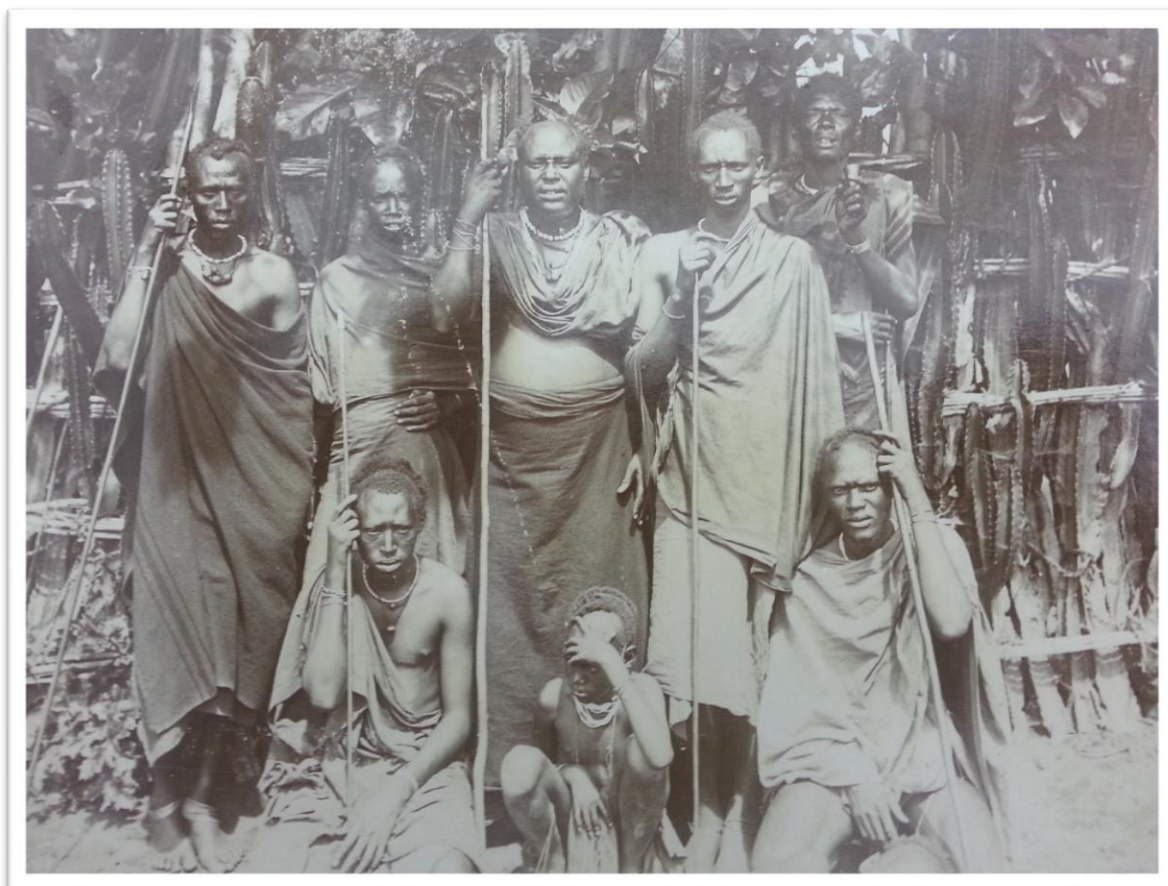
11. Jezero Kivu, v pozadí činná sopka

12. Sopka Gongo

13. Kmen wahutu - muži

14. Kmen wahutu - ženy

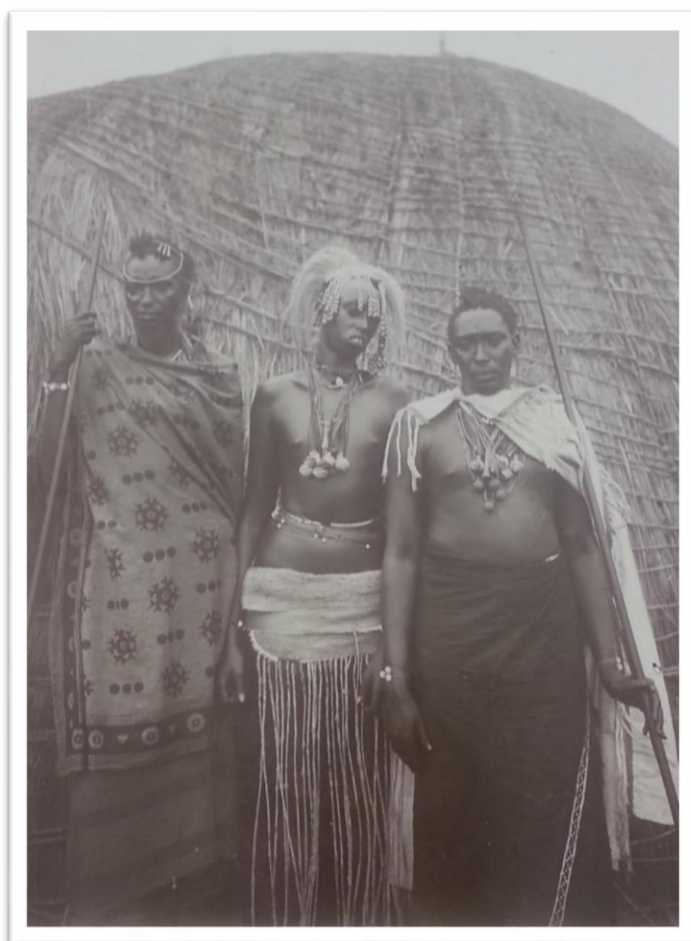

15. Wahutští bojovníci

16. Sultán Msinga ve svátečním oděvu (uprostřed) a v tzv. kofia („klobouk“ na jeho hlavě)

17. Francis s domorodci z kmene watwa

18. Školní vyučování v Africe

19. Domorodí obyvatelé s velkým úlovkem – gorilou

20. Tři Evropané s domorodci v bílých pláštích – uprostřed nejspíše Francis Parish

